

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Weekblad voor het Christelijk Onderwijs.

Commissie van Redactie:

A. Jonkman, Amsterdam - K. Wielemaker, Biggekerke - H. J. van Wijlen, Rotterdam.

Vaste medewerk(st)ers: Dr. H. BAVINCK, K. v. D. BERG, A. BOOT, P. BROUWER, K. VAN DIJK, H. VAN EYK, J. GRAS, J. P. HEBLY, R. HUIZINGA, A. KLOOSTERMAN, J. J. LEIJS, J. C. LIGTVOET, H. v. D. LINDEN, G. MAKES VAN DER DEIJL, J. W. MARCELSTEIN, H. MILO, E. v. NIEKERKEN, N. OOSTERBAAN, D. W. REINDERS, J. SCHAAPE, CHR. STAPELKAMP, S. J. STEENSMAN, J. STRIKWERDA, A. TEUNISSE, W. UITTENBOGAARD, A. M. v. D. VELDEN, BART v. D. VELUWE, Ds. J. C. C. VOIGT, R. VAN WAGENINGEN, J. WEDEVEN.

Adres der Redactie: K. WIELEMAKER, Biggekerke.
Voor Ingez. Stukken: A. JONKMAN, Nassaukade 123,
Amsterdam.

Voor werken ter recensie: DE UITGEVERS, Goes.
Voor vragen, de Wet betreffende: J. C. LIGTVOET,
Stadhoudersplein 62, 's-Gravenhage.

VERSCHIJNT ELKEN DONDERDAG.

Drukkers-Uitgevers
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Interc. Tel. no. 58.

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 bij vooruitbet.
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10.
Advertentieprijs: 1—6 reg. f 0.90, iedere regel meer
f 0.15. 3-2X. Boekannonces 10 cts. per regel, 4-3X.
Bij abonnement volgens tarief.
Aangeboden of gevraagde boeken: 10 cts. per titel.

INHOUD: Lichtstralen uit het woord. — Tijdige uitkeering van subsidie. — Landbouwverlof. — Vacantie-cursus. — De Vacantie-cursus — geslaagd. — Een oordeel over de Leidsche Bijbelvertaling. — Voor onze Knapen. — De Droogmaking der Zee. — Vl. (Slot.) Dirck Pietersz. Pers. — Boekentafel. — Vragenbus. — Berichten, enz.

LICHTSTRALEN UIT HET WOORD.

Daarin is noch Jood, noch Griek;
daarin is noch dienstbare, noch vrije;
daarin is geen man en vrouw.
Gal. 3 : 28a.

In de Deutsche Zendingpers wordt tegenwoordig strijd gevoerd over de vraag, of men de Zending al dan niet dienstbaar zal maken aan de bevordering van de heerschappij der nationale, Deutsche, gedachte in de wereld. Niemand minder dan Prof. Dr. Julius Richter pleit p.p. Achter deze vraag staat, zooals de Zendingsspecteur Bracker — die contra pleit — terecht opmerkt (Allg. Miss.-Zeitschr. 1915, S. 254), een andere, n.l. deze: in welke verhouding staat 't nationale beginsel in 't algemeen tot 't Christelijke?

Voor de Zending, ook voor de Nederlandsche Zending, is de afgeleide vraag van belang, doch de primaire quaestie eischt de aandacht ook buiten 't terrein der Zending, vooral in dezen tijd, waarin 't internationalisme, dat in allerlei kring baan begon te breken, algemeen teruggedrongen wordt en zelfs socialistische bijwijken pleiten voor 't nationalisme.

Mag en moet de Christen voor 't eerste dan wel voor 't laatste ijveren? Ongetwijfeld loopt door 't Christendom een internationale trek. (Niet „internationaal”, maar „hypernationaal” zegt de heer Bracker (z.b.), nu, 't zij, maar wat in zijn wezen hypernational is, werkt internationaal). Daarvan spreekt 't wonder der talen op den Pinksterdag, daarvan spreekt Paulus' woord in Gal. 3:28 en in Kol. 3:11. De Christen zoekt een ander Vaderland dan 't aardse, zijn burgerschap is in den hemel en alle burgers van 't Godsrijk, onder alle geslacht, taal en volk en natie, zijn zijn broeders. De Kaffer of Alfoer, die in den Heiland gelooft, staat den Europeeschen Christen nader dan diens ongelovige land- en volksgenoot.

En toch doet 't Evangelie de grenzen tusschen landen en volken in deze bedeeeling niet weg. Dit be-

wijzen reeds de zoo even genoemde uitspraken van Paulus. Daarin noemt Paulus niet als één in Christus wat ook voor zijn aardse bestaan één is. Paulus predikt nergens gelijkheid van man en vrouw, van slaaf en vrije, integendeel hij wijst in de zgn. huistafels zeer duidelijk hun onderscheiden verplichtingen aan. Als hij dus in één adem man en vrouw, slaaf en vrije, Jood en Griek, Barbaar en Skyth noemt als in Christus één, wischt hij daarmee evenmin de grenzen tusschen de volken als tusschen de geslachten en de standen uit, erkent veeleer haar rechtmatigheid.

Wil dit zeggen, dat een scherpe scheiding tusschen de volken in den geest des Apostels is? Zeker niet: als hij slaaf en heer (Onesimus en Filemon b.v.) broeders noemt, overbrugt hij de kloof, maar hij dempt ze niet. 't Is in zijn geest, dat de volken elkaar beschouwen als leden van één lichaam, zij 't ook met ongelijken rang en ongelijke bestemming. 't Nationale wordt door wie zich richt naar de Schrift overschat noch onderschat.

Niet overschat, zoodat, gelijk thans in Duitschland in sommige kringen, vaderlandsliefde min of meer tot een religieus plicht gestempeld wordt en de dood voor 't vaderland als een soort van martelaarschap wordt beschouwd. Ook wij kennen die beschouwing uit onze eigen geschiedenis: in de geschriften der achttiende eeuw ontmoeten wij ze en nog tijdens den Belgischen opstand vangen wij gelijkgestemde tonen op.

Ook niet overschat, doordien men, in Oudtestamentische richting denkende, in eigen natie een uitverkoren volk ziet. Ook dit kennen wij. Bilderdijk was van deze beschouwing niet geheel vreemd en Da Costa heeft haar aanvankelijk gehuldigd, maar ze later zeer beslist gewraakt (zie zijn Kerst- en Nieuwjaarsintreuzangen (1829) met 't in 1858 toegevoegde couplet¹⁾). En in Engeland en in Duitschland is telkens de bewering uitgesproken, dat de Angelsaksische of de Deutsche geest de wereld moet vervullen, dat Engeland of Duitschland uitverkoren zijn de wereld te vernieuwen. In tijden van hooggespannen nationalisme is de keerzij van

¹⁾ Vreemd dat men op 't gedenkteekeken voor den dichter in de Nieuwe Kerk te Amsterdam dichtregelen gesteld heeft, waarin de later verworpen beschouwing al zeer geprononceerd uitgedrukt is.

dezen volkswaan een fanatieke haat tegen iederen vijand, want wie eigen volk Israël acht, ziet in den tegenstander Kanaän, voor 't minst Edom.

Wij zullen onze kinderen leeren 't vaderland lief te hebben, voor 't nationalisme te voelen, maar toch niet vergeben, dat vaderland en volk van deze aarde zijn en boven 't aardse vaderland 't Godsrijk staat, welks burgers behooren tot alle volken, die onder den hemel zijn.

K. W.

Tijdige uitkeering van subsidie.

Met instemming en ook tot inlichting van betrokkenen nemen wij het volgende over uit het „Kath. Schoolblad“:

Tijdige uitkeering van subsidie.

Meer dan andere jaren ondervinden de financiën van onze schoolbesturen den invloed van de algemeene depressie.

En waar het subsidie wat lang uitblijft, daar stelt de noodzakelijkheid om te voorzien in de behoefte aan kasgeld, de besturen voor belangrijke uitgaven aan renten, terwijl het dikwijls moeite kost om ook tegen hooge rente aan contanten te komen.

De weg lijkt ons het richten van een verzoek tot den Minister, om ook dit jaar af te wijken van de gewone regeling betreffende subsidie-uitkeering en door een vervroegd voorschot de meest noodlijdende schoolbesturen te helpen.

Daar zijn evenwel besturen, die reeds gered zijn door een tijdige uitkeering van subsidie. Sommige Provinciale Colleges bevorderen een vlugge behandeling der ingekomen aanvragen, maar er zijn uitzonderingen. Het vorige jaar waren er besturen, die in November het subsidie over '13 nog niet hadden. Hierin kan verbetering gebracht worden en het zou geenszins overbodig zijn, door indienen van verzoekschriften Heeren Gedeputeerden te bewegen tot zoo mogelijk sneller behandeling der subsidie-aanvragen. Want de weg van de schatkist naar de schoolbesturen gaat over Gedeputeerden. Daarom moet de schuld van niet-tijdige uitkeering niet altijd bij den Minister gezocht worden.

Daarom ook onze raad aan de betrokken besturen: Informeer eens bij Gedeputeerde Staten, of Uw aanvraag aanleiding geeft tot moeilijkheden, die de vlugge afwikkeling belemmeren.

de B.

Zij ieder wakker op zijn post. Wat hier gezegd wordt is een goede waarschuwing. En aan gewilligheid zal het bij onze Hoogere Colleges wel niet ontbreken.

H. J. van Wijlen.

Landbouwverlof.

In „de Katholieke School“ van 29 Juli wijst de heer G. B(u)lten) op enkele feiten, die z.i. logenstraffen, wat ik in „De Sch. m. d. B.“ van 15 Juli beweerde: „Landbouwwerk draagt nu eenmaal niet zoo 't stempel der slafelijkheid als b.v. fabriekswerk; 't schaaft, als de werkgever maat houdt, den gezondheidstoestand niet; 't is niet gespeend aan alle poëzie en werkt niet geestdoodend.“

De heer B. noemt 't bollen schoonmaken, tulpen pellen, crocussen draaien, — 't plukken van boonen, erwten, aardbeien.

Mag ik den schrijver van 't stukje in „de K. S.“ opmerken, dat ik over landbouwwerk sprak en niet over tuinbouwwerk?

Ik geef gaarne toe, dat van 't laatste lang niet altijd geldt wat ik omtrent 't eerste schreef. Ik weet ook wel, dat er ook op 't gebied van den eigenlijken landbouw wel uitzonderingen zijn. 't Aardappelen- en bieten-

rooien in 't gure najaar, waarbij ook kinderen helpen, heeft voor oud en jong weinig poëtisch. Maar ook zelfs daarvan heb ik nooit schadelijken invloed op de kinderen kunnen constateeren. Als men maar maat houdt.

M.i. moet de Overheid, in zooverre dit noodig is, dit maathouden verplicht stellen, maar niet zoover gaan, allen landarbeid beneden zekeren leeftijd te verbieden. Terwille van 't misbruik van zeer enkelen moeten niet allen opgeofferd worden. Zijn bij bollen-, groenten-, vruchtenteelt misbruiken min of meer regel — welnu, dan eischen die 't ingrijpen der Regeering, maar dit ingrijpen ga niet verder dan noodig is. De Wetgever houde rekening met 't verschil van toestand in verschillende bedrijven en in verschillende deelen des lands, door, met de noodige waarborgen, bijzondere regelingen aan gewestelijke en plaatselijke besturen over te laten.

K. W.

Vacantie-cursus.

Met een groot gevoel van erkentelijkheid zien wij — en, naar ik meen, omvat dat wij alle deelnemers — terug op de week, die achter ons ligt. Aan ons Hoofdbestuur, dat het initiatief nam en niet tegen moeite en arbeid opzag, aan de commissie van uitvoering, die het programma samenstelde en zich door geen teleurstellingen afschrikken liet, die zorgde voor ontspanning en voor logies, aan de leiders van den cursus, die zonder uitzondering er in geslaagd zijn ons uren te schenken van leering en verheffing, bovenal aan Hem, in wiens vriendelijk bestel en liefelijke gunst dit alles ons toekwam.

Deze eerste vacatiecursus is een groot succes geweest van het begin tot het einde. Tachtig deelnemers moet als een schoon getal worden beschouwd; andere tachtig en nogmaals tachtig hadden geldende verontschuldiging: vele scholen waren nog aan den gang, de mobilisatie hield tientallen vast, niet alle besturen waren voldoende ruim van blik, en — indien al — voldoende ruim bij kas, om de onkosten te dragen en dus zal wel menigeen pecuniae causae hebben moeten wegblijven, menigeen onzer — ook van de Leeraren onzer Gymnasia en Hoogere Burgerscholen zaten vast in hoofd-, eind- en taalexamens. Maar met ons tachtigen vulden wij precies het zaaltje, dat de commissie gekozen had — een, grooter al dan het oorspronkelijk uitgezochte — en dus waren al die beletselen nog zoo kwaad niet aan 't end, waar ware anders de gezelligheid gebleven en de ruimte om onze beenen eens uit te steken?

Prof. Bavinck gaf met zijn acht magistrale lezingen den hoofdschotel. Wij kregen een summier behandeling van de geheele algemeene zielkunde met een grondige, diepere behandeling der critieke onderdeelen en scherpe teekening van divergeerende lijnen. De heer Jonkman en ik hebben getracht dit grootsch summier nog summierder weer te geven. Niet altijd met het gevoel van wel te slagen; toch hebben wij gemeend uit den breeden stroom van gedachten iets te moeten bewaren voor onze lezers. Opdat dit hen tot jaloeerschheid verwekke, niet voor het heden, maar tegen een volgend keer. Immers deze sierlijke, rijke disch zal wel niet voor goed worden opgeruimd, maar een ander jaar wel weer worden gedekt. Overvloedig verzadigd zijn wij vertrokken, maar het is een gezonde verzadiging, waarop bij normale magen weer echte honger volgen moet.

Prof. Bouman en Dr. Buitendijk hadden de lastige, haast zou ik zeggen, ondankbare taak oningewijden en beginners enkele uren bezig te houden over vraagstukken van psychopathie en physiologische psychologie, voor zich het vraagstuk op te lossen hoe een indruk te geven van de wetenschappelijke behandeling dier vakken en tegelijk populair, interessant en tevens eenigszins, zoover 'dat kon, practisch te zijn. Ik geloof niet, dat

een der deelnemers hun den lof zal onthouden, dat probleem wonderwel te hebben opgelost.

De heer Jansen gaf ons Goethe te genieten.

Voor Goethe geldt bijzonder zijn eigen woord: Greif nur hinein ins volle Menschenleben. Denn wo man's packt, da ist es interessant. Ook is hij; hoewel een man boven zijn tijd uit staande, toch ook weer kind van zijn tijd en staat hij nog genoeg — om het woord van Dr. Kromsigt te gebruiken — onder de ascendant van het Christendom, om voor een cursus als de onze een belangwekkend man te zijn. De rede van den heer Jansen overschreed verre den gestelden duur; niemand heeft hem dat euvel geduid.

Allersympathiekst leek ons het optreden van Dr. Kromsigt. Zijn lezing over persoonlijkspedagogiek gaf bewijzen van diep inzicht, rijke belezenheid en hier en daar van grooten durf. Zoo groot zelfs, dat ware zijn rede gegeven op een debatingavond er wel wat zou losgekomen zijn. Maar wat ons vooral tot dankbaarheid stemde, was dat onze predikanten zich tot deze puur pedagogische studiën gaan aangetrokken voelen en een hunner zelfs lust gevoelt, een onderwerp als het zijne, waarin zooveel aankomt op subjectieven kijk, in dezen kring te doceeren.

Onze literaire avond bood ons een ure van zuiver genot, ditmaal zonder de inspanning der overdagsche uren. Dr. Callenbach van Rotterdam las ons van Guido Gezelle, een lezing zonder boek of blaadje, passend als een sieraad in het strenger milieu.

Den heer Schreuder, en nog meer ons, trof de teleurstelling, dat krankheid hem aan zijn leger bond. Wij houden dus nog wat te goed.

De heer Fabius, inspecteur van het Lager Onderwijs, deed ons het genoegen eenige der lessen bij te wonen, ook zagen wij, vooral onder de uren van Prof. Bavinck, den heer Gunning onder de gasten.

Van de uitspanning weet ik weinig; wat ik hoorde van het bezoek van het Rijksmuseum en aan Artis, wat ik vernam van den gezelligen avond en zag van de ontvangst op het Oude Tolhuis was niet dan goed.

Het weer werkte mede, de 80 paraplus — wie dorst zonder uittrekken? — bleven bijna droog.

Wij twijfelen niet, of deze cursus zal uitnemende vruchten dragen voor de studie en praktijk onzer Christelijke onderwijzers. Dat zal na al het goede van deze week, die voorbij is, het blijvende zijn, een loon, het beste loon voor hen, die dit werk hebben voorbereid en uitgevoerd.

H. J. van Wijlen.

**** De Vacatiecursus — geslaagd.**

Met voldoening mag het Hoofdbestuur der Vereeniging van Chr. O. en Oessen in Ned. en O. B. terug zien op den vacatiecursus, op zijn initiatief van 26 tot 31 Juli te Amsterdam gehouden. Hij mag in bijna alle opzichten als geslaagd worden beschouwd.

Het Hoofdbestuur, zeg ik, maar als Bestuurslichaam, niet individueel als leden afzonderlijk beschouwd! Van de negen hebben de zeven niet-Amsterdamsche zich niet laten zien.

Evenmin waren er velen, die we er stellig hadden verwacht.

Zoo o.a. tal van leeraren in de pedagogiek aan Christelijke Normaal- en Kweekscholen.

Evenmin waren de heeren van het Middelbaar Onderwijs tegenwoordig.

Ondergeteckende is overtuigd, dat voor dit verschijnsel oorzaken bestaan, die voldoende rechtvaardiging geven voor velen.

Toch viel het feit in 't oog.

Des te meer waardeering mag het vinden, dat onderwijzers en onderwijzeressen van het Lager Onderwijs uit alle hoeken van het land zich de moeite gaven

een gansche week, nog wel in hun veelal korte vacantie, zoo ingespanden bezig te zijn, als de cursus van hen eischte.

't Was bezig zijn, vermoeiend bezig zijn, van den morgen tot den avond.

Maar daarvan heeft men dan nu ook de satisfactie.

Met voldoening, maar met nog grooter dankbaarheid jegens de H.H. docenten, zagen velen Zaterdagmorgen op hun collegeschrift, dat een schat bevatte van te verwerken studie-materiaal.

De lust tot verdere studie scheen bij velen zeer versterkt; was bij sommigen reeds zoo intens, dat de vrije uren gebezigd werden tot bespreking van tal van vraagstukken, die zich bij de cursisten voor 't eerst of bij vernieuwing opdrongen.

Er waren er, die zelve beweren aan de Algemeene Pedagogiek „een broertje dood te hebben”, van wie mag worden gezegd, dat ze hebben „gesmuld”.

Den H.H. docenten mocht dan ook bij monde van den Voorzitter een woord van dankbare hulde worden gebracht. Het krachtig applaus gaf uiting aan de bij allen diepgevoelde dankbaarheid.

Hooge waardeering mag het ook vinden, dat de redacteur van „Het Kind”, Dr. J. H. Gunning Wz., zich in deze qualiteit als cursist liet inschrijven. Mogelijk, dat dit voorbeeld bij latere gelegenheid navolging vindt bij onze Christelijke pers, die veel te weinig verslag geeft van wetenschappelijke lezingen en voordrachten. De groote liberale pers doet dit wel, zeer ten gerieve harer lezers.

De Christelijke schoolpers mag het zich door het hier genoemde feit voor gezegd houden, dat zij voortaan niet ontbreke op de vacatiecursussen, die uitgaan van het Ned. Ond. Genootschap. Ook daar valt voor ons veel te leeren.

Er viel echter ook buiten de colleges veel te genieten. De ontvangavond, de gezellige avond, de boottocht, de bezichtiging van 't Rijksmuseum en van Artis, niet het minst de Donderdagavond, toen Dr. Callenbach ons Guido Gezelle nog eens deed herleven in al zijn heerlijkheid, vielen in aller smaak.

De literaire avond was inderdaad een glanspunt onder de genietingen.

Een woord van grooten dank mag echter ook gebracht worden aan de drie heeren onder-directeuren van 't Rijksmuseum, die belangeloos eenige uren college hebben gegeven in onze Oudheidkunde en in onze Kunstgeschiedenis. De groep, waar schrijver dezes zich bij bevond, was over de leiding van den heer Steenhoff enkel vol lof. Oog en oor hadden genoten van kleur en klank.

In Artis was de heer Portielje het voorwerp van aller bewondering. Wat zag men onder zijn toelichting die vogels en apen, die lama's en kameelen, die olifanten en zwemvogels, heel het aquarium met andere oogen aan dan tot dusver, ook na herhaald bezoek. Zoo'n leiding is met één woord kostelijk, onbetaalbaar.

En dan nog het Muziek-ensemble van den heer Meeuwse. Ook in het Paviljoen aan den IJkant kon de cursist met kunstaanleg zijn hart ophalen. Een heerlijke afwisseling gaf deze muziekkavond.

De tachtig cursisten zullen er lang over praten, wat de vacatieweek van Juli hen gaf te genieten.

Zij dit slagen der eerste poging, om langs dezen weg de studie der pedagogiek onder ons Christelijk schoolpersoneel aan te wakkeren, profetie van den opbloei der wetenschap onder ons, die ons aller hart moet hebben.

A. J.

Een oordeel over de Leidsche Bijbelvertaling

In z'n Tijdschriftenoverzicht van Juli, „De Gids” re-viewend, zegt Gerard van Eckeren, Redacteur van „Den Gulden Winckel”, 't volgende: „Het belangrijkste artikel

in deze aflevering schijnt mij dat van Mr. F. E. Posthumus Meyjes over de „Leidsche” vertaling van het Nieuwe Testament. Ik zelf heb in dit maandschrift indertijd reeds terloops opgemerkt, dat, bij vluchtig inzien, mij in die Leidsche vertaling te vaak gebruik leek gemaakt van de platte moderne omgangstaal. Mr. Posthumus Meyjes is voor mij met zijn artikel dien indruk maar al te zeer komen bevestigen.

Zie, ik heb alle respect voor de geleerdheid, den leeftijd en de werkkraft van Prof. Oort; maar dat kan niet beletten, dat ik bijna tranen heb geschied van woede en ergernis over de heiligschennis, welke de Leidsche hoogleeraar zich onderstaan heeft te plegen aan de taalschoonheid van de Statenvertaling en daarmee tevens aan den wezenlijken inhoud, door deze vertolkt. Want het is volkomen waar, wat Mr. P. M. doet uitkomen: dat ook hier vorm en inhoud niet twee, maar één zijn; dat wie den vorm schendt, iets méér schendt dan den vorm alleen. Wie zegt: „Ik heb u lief” zegt iets anders, dan wie zegt: „Ik bemin u”. Dit heeft Prof. Oort te weinig begrepen en men moet wel tot de conclusie komen, dat ons volk in ’t algemeen een bedroefd beetje taalgevoel heeft als men nagaat, hoe een groot lichaam als de Ned. Protestantenvond met voor een goed deel ontwikkelde leden (vele predikanten etc.) f10,000 heeft kunnen voteeren om daarmee de verspreiding van deze Leidsche vertaling te bevorderen.

Wij willen niet onbillijk zijn en graag aannemen, dat in die vertaling vele onduidelijkheden en onnauwkeurigheden der oude overzetting zijn hersteld. Als men echter ziet, wat er van het Hoogepriesterlijk gebed, van het prachtig hoofdstuk over de Liefde (1 Cor. XIII), door Mr. Meyjes in de beide vertalingen in extenso naast elkaar afgedrukt, is overgebleven, dan kunnen wij niet anders dan den schrijver bijvallen als hij oordeelt, dat hier door een modern geleerde een misdaad is begaan aan deze schoone en gewijde literatuur. Het spijt mij, dit harde vonnis te moeten onderstrepen. Intusschen ga ieder voor zichzelf na, of het werkelijk te hard is.”

Tot zoover een modern aestheticus over een ook ons niet sympathieke moderne (en dit „modern” meer religieus bedoeld!) aanslag op het leven van wat ons lief is uit religieuze motieven bovenal. De schimmen onzer vaders kunnen tevreden zijn. A. v. B.

Voor onze Knapen.

Orgaan voor leiders van Knapenverenigingen, aangesloten bij het Ned. Jongelingsverbond, onder redactie van H. Gordeau Jr., J. Hoogwerf en H. A. de Boer Azn. Eerste Serie.

Uitgave van het N. J.-V.

Voor het leven onzer Gereformeerde Knapenvergaderingen.

A. Jonkman. De algemeene werkwijze.

H. J. v. Wijlen. De behandeling der Bijbelsche Geschiedenis.

Uitgave van den Ned. Bond v. Geref. Knapenleiders.

’t Kleine kind gaat naar de Bewaarschool, dan naar de gewone L. S., mogelijk geniet ’t later voortgezet onderwijs, maar in elk geval — ik spreek nu van ’t kind uit ’t Christelijk gezin — tijdens zijn schooljaren (5 à 6 tot 12 jaren) legt ook de Zondagsschool de hand er op.

Is ’t deze ontwassen, dan wordt ’t rijp voor Knapen- of Meisjesvereniging, terwijl de Knapenvereniging ’t voorportaal der Jongelingsvereniging is.

Dit alles heeft zijn lichtzijde: wie zou den zegen miskennen, die van onze scholen en verenigingen uitgaat? wie zou betwisten, dat velen hun gansche leven voor ’t daar ontvangene dankbaar mogen zijn? En toch, er is ook een schaduwkant, waarvoor wij ook niet de oogen mogen sluiten. School en vereniging dreigen min of meer ’t huisgezin te overwoekeren en den invloed van vader en moeder af te takelen, terwijl ze ook

de ouders weleens in den waan brengen, dat hun verantwoordelijkheid voor een deel van hun schouders genomen is. En voor den opgroeienden mensch beteekent ’t stelsel: vermindering der gevaren, maar ook berooving van de voorrechten, verbonden aan ’t vroeg-op-eigen-wieken-drijven.

Of deze schaduwkant moet dringen, met ’t stelsel te breken? Al zouden we ja willen zeggen — wat ik voorshands niet zou durven doen —, we zouden er niet mee breken kunnen. Nemen we één schakel uit de keten weg, anderen, in wier hand we onze jongeren niet wenschen, staan dadelijk gereed, de keten aan te knopen. Maar ’t besef van gevaren, aan ’t stelsel verbonden, moet wel de leiders van scholen en verenigingen hun zeer groote verantwoordelijkheid doen gevoelen: ’t is aan hen, die gevaren zoo gering mogelijk te maken. Zij moeten ’t gezinsleven der kinderen en jongelieden helpen hooghouden en waar ’t scheef getrokken is, meehelpen, ’t in evenwicht te herstellen; zij moeten zich wel bewust zijn, niets dan hulp dien st te doen. En zij moeten er ernstig naar streven, zichzelf overbodig te maken door van meet af, kinderen en jongelieden naar den eisch van hun leeftijd zelfstandigheid te leeren.

Maken deze dingen de taak van alle opvoeders en leiders zwaar, de zwaarste taak hebben wel de leiders van knapen. Geen wonder, dat dezen voorlichting zoeken bij meer ervarenen. Van deze begeerte zijn en ’t Orgaan en de beide referaten, aan ’t hoofd dezes genoemd, de vrucht. Dat ik ze onder één hoofdje bespreek, is niet alleen om hun verwantschap naar hun oorsprong, maar vooral ook, omdat ik zoo vurig zou wenschen, dat de mannen van ’t Ned. J.-V. ook kennis namen van de tweede, de mannen van den Ned. Bond v. Geref. Knapenl. ook van de eerste uitgave. Er is nu eenmaal een scheiding tusschen ’t Ned. J.-V. en den Bond v. J. V. op Geref. grondslag. Men kan dit betreuren, maar men moet er in berusten. Nu eenmaal de scheiding er is, moet men daarover m.i. maar niet meer praten of schrijven, maar liever trachten met elkanders arbeid winst te doen, wat ook ’t uitzicht opent, dat men elkander tenslotte weer ontmoet, zooals b.v. Chr. Nat. Schoolond. en Geref. Schoolonderw. elkander ten slotte ontmoet hebben en zooals ik goede hoop heb, dat Chr. Nat. Schoolond. en Chr. Volksonderw. elkander weer mettertijd ontmoeten zullen. Wijlen onze oude vriend Merckens placht te zeggen: „aardbeiplanten uit elkaar rukken is geen mooi werk, maar ’t moet gebeuren, om nieuwe, mooie planten te krijgen”. Zoo kunnen verschillen en geschillen soms tot uiteengaan nopen, maar mettertijd moeten toch de uiteengaanen weer vruchten dragen op denzelfden akker Gods, en als er weerzijds oprechtheid is, gebeurt dit tenslotte ook wel. Daar zorgt de groote Landman wel voor.

’t Orgaan geeft bijna uitsluitend voor de praktijk en uit de praktijk. Daarin zijn haast uitsluitend mannen aan ’t woord, die in de Knapenvereniging arbeiden, die in dezen arbeid hun sporen verdiend hebben, en die er daarom alle aanspraak op hebben, dat men naar hen luistert. Wie b.v. Gordeau’s Twee Jongens kent, weet, welk een diepen blik deze in ’t jongenshart geslagen heeft, en hoe De Boer weet met zijne jongens om te gaan, hebben de Knapenkampen bewezen.

De Ned. Bond van Geref. Knapenl. laat zich meer voorlichten door mannen der theorie, die zich voor de praktijk meer dan eens wenden tot degenen, die zij met hun theorie dienen. Toch is hun theorie niet onpraktisch — onpraktische theorie is trouwens onjuiste theorie — immers ook zij zijn mannen, gewoon met knapen om te gaan, zij ’t al niet in Knapenvereniging of tot Knapenvergadering samengevoegd.

Beiden, Jonkman en Van Wijlen, gaven wenken en aanwijzingen, voor elke Knapenvereniging (resp. -vergadering) van belang. Vooral ’t stuk van Van Wijlen

kan ook onderwijzers der hoogere leerjaren van dienst zijn. Ik wil niet vergelijken, doch één uitwendigheidje trof mij: bij J. is „Calvinistisch” schering en inslag, v. W. gebruikt dit woord zelden of nooit, maar geeft de voorkeur aan „Gereformeerd” — ik ook, omdat 't m.i. Gereformeerder en meer in den geest van Calvin is. Geloof Br. Jonkman dit toch ook niet?

Van harte hoop ik, dat 't Orgaan den steun vindt, dien 't verdient, en zoo zijn voortbestaan duurzaam verzekerd zij, en tegelijk, dat de Ned. Bond v. Ger. Kn. nog menig even kostelijk referaat uitgeve als deze twee en daarmee Gereformeerd en niet-Gereformeerd evenzeer diene.

K. W.

De Droogmaking der Zuiderzee.

VI. (Slot.)

We gaan verder. De uitvoering van het grootsche plan zal gedurende een reeks van jaren welvaart over het land verspreiden. Het verwerken van een som van f200.000.000 is voorzeker geen peulschilletje. Hoeveel arbeidsloon zal niet over het land verdeeld worden. Maar ook veel materiaal, als rijshout, palen, steenen, machines, voor 't grootste deel door ons vaderland zelf te leveren, zal de welvaart doen toenemen. En dan is het hier niet als bij zooveel andere werken. Wanneer die klaar waren, denk slechts aan onze spoorwegen en kanalen, dan was de bron van inkomsten voor een groot deel opgedroogd. Hier zal dit slechts een voorspel zijn van 't geen te wachten staat.

Hoevelen zoeken thans in Duitschland, België of de Nieuwe Wereld een bestaan, dat het vaderland hun moeilijk meer kan verschaffen. Hoevelen durven geen huwelijk te sluiten, daar de vooruitzichten te ongunstig zijn. Hier krijgt men, als ik die uitdrukking eens gebruiken mag, een stuk van Amerika thuis gestuurd. In ons land beslaan thans het bouw- en weiland, de tuinen en de boomgaarden een oppervlakte van 2.047.000 H.A. De in te dijken streek van 200.000 H.A. vruchtbaar land is dus $\frac{1}{10}$ van Nederlandsch oppervlakte, zoover die in cultuur is gebracht. Die 200.000 H.A. zijn n.l. gerekend na aftrek van wateren en wegen. De landverhuizing zal verminderen, en dus de bevolking toenemen, het productievermogen der natie neemt eveneens toe. De ambachtsman en de handeldrijvende middenstand zien zich een geheel nieuw veld geopend. De draagkracht der natie wordt verhoogd en de opbrengst der belastingen zal stijgen zonder verhooging daarvan. En niet te vergeten ons zelve: scholen zullen allerwege verrijzen, en... denkt dat zelf maar verder in.

Laten we ook niet voorbijzien, dat wij thans staan aan het einde van onze groote werken. De spoorwegen met hun kostbare bruggen zijn voltooid. Het net zal wel niet veel meer uitgebreid worden, enkele locale lijntjes daargelaten. Aan nieuwe waterwegen, waarbij enkele miljoenen moeten verwerkt worden, is geen behoefte meer.

En juist dit werk, waarvan de gevolgen zijn de aanwinst van een nieuwe, hoogst vruchtbare provincie, waar honderden huizen moeten gebouwd en onderhouden, waar een groote gemeenschap zal gevestigd worden, zal aan industrieelen en fabrikanten, ingenieurs en opzichters, aannemers en werkbazen, ambachtslieden en kooplieden, schippers en machinisten, arbeiders en boeren, staatslieden, notarissen, predikanten, onderwijzers, ja zelfs aan de versmaade pennelickers een duurzaam bestaan opleveren.

Eindelijk nog enkele opmerkingen.

Door de partiële indijking kunnen om de 2 of 3 jaar slechts in betrekkelijk kleinen zin stukken ten verkoop worden aangeboden, hetgeen voorkomt dat al te lage prijzen zouden besteed worden. Verder moet de Staat waken, dat er niet te veel goederen in één hand komen. Een regeling ware te treffen om geen stukken

van meer dan 50 H.A. aan één persoon te verkoopen, maar ook om kleinere stukken van bijv. 5 H.A. verkrijgbaar te stellen. De kleine boerenstand moet ook geholpen. En nu zou door toepassing van het beklemrecht als in Groningen of het erfpachtstelsel zooals dat in Holland zoo menigvuldig voorkomt, de kleine boer geholpen kunnen worden, mits hij gesteund werd door een staatscredietbank, waar alle woeker buitengesloten is. Ook in Canada en Australië heeft de staat regelingen getroffen om een goede boerenbevolking tot ontwikkeling te brengen. En al zijn nu de toestanden daar en in de toekomstige Zuiderzeepolders zeer verschillend, al was het alleen maar dat men daar het land als voor 't grijpen heeft, terwijl het hier op de zee veroverd moet worden; toch zou ook hier de staat moeten ingrijpen. Hoe? daarvoor ben ik te weinig staathuishoudkundige om daaromtrent ook maar eenige lijnen uit te stippelen. Maar ik houd mij ook hier aan het woord door Dr. Kuyper indertijd gesproken bij de opening van het Christelijk Sociaal Congres: „De vruchtbare akker is door God aan heel het volk gegeven, opdat alle stam er op wonen en er van leven zou. Elke agrarische regeling, die met deze stellige ordinantie niet rekt, verderft Land en Luyden”. Maar toch mag onze regeering niet uit het oog verliezen, dat de nieuwe polders al betrekkelijk spoedig een bevolking van een 300.000 man zullen huisvesten, en behalve de te berekenen voordeelen nog zooveel winst kan opleveren, die nooit in cijfers is uit te drukken. In één woord, deze nieuwe provincie moet veroverd worden door de gezamenlijke krachten en eendrachtige samenwerking van staatsbeleid, wetenschap, arbeid en geld.

Natuurlijk zal voor onze defensie bij dit plan rekening gehouden moeten worden. De stelling Amsterdam moet noodzakelijk uitgebreid.

U ziet hoeveel aan dit werk verbonden is. De hier gegeven beschouwingen mogen natuurlijk geen aanspraak maken op het epitheton volledig. Het is niet meer dan een ruwe schets, die ook met het oog op den beperkten tijd slechts kon gegeven worden. Moge er voor sommigen iets nieuws in te vinden zijn geweest, voor anderen een kleine opfrissing bevatten en zoo mogelijk ons allen ook voor dit plan eenige geestdrift doen gevoelen.

Vergeeten we ten slotte ook niet onze thans zoo sportbeminnde jeugd. Het zou voorzeker een interessante wedstrijd zijn om bij hevigen Z.-W. storm met een flinke club wielrijders den kalen dijk af te rijden van Friesland naar Wieringen.

B.

V.

Dirck Pietersz. Pers.

De veelszins uit elkaar loopende behoeften der lezers van een weekblad laten niet toe om anders dan zeer oppervlakkig kennis te nemen van de letterkundige voortbrengselen uit vorige eeuwen. Vandaar dan ook, dat ik mij slechts gezet heb om enkele gedichtjes van Pers, den vriend van Vondel en van zoo menig geleerd vaderlander uit de 17de eeuw, te doen afdrukken. Ik heb daarbij niet gemeend de eerste te zijn geweest op dezen dichter te hebben gewezen, want niemand minder dan Van Vloten heeft zulks reeds in zijn bloemlezing¹⁾ gedaan en prof. Kalff wijdt aan hem zelfs een geheel hoofdstuk²⁾ van zijn bekend standaardwerk. Evenmin is het mijne bedoeling geweest een veelzijdig beeld te ontwerpen van den Amsterdamschen boekhandelaar, anders ware het plicht geweest om te wijzen op de soms uitstekende techniek van zijn verzen, die m.i. vaak zoo onberispelijk zijn, dat men zich wel eens afvragen moet, of het niet een onzer moderne poëten is, die men onder handen heeft. Om dit aan te toonen schrijf ik af de eerste strofe van zijn „Dronckerts dolligheit”.³⁾

Kluchtighe/ tuchtige kitte-broers/
 Slompige/ dempige dulle geneughd:
 Hoe raes je/ hoe blaes je/ hoe zy dy soo boers:
 Hoe roep je en schreeuw je met malle vreughd:
 Het wordt te laet/ houd middel-maet/
 Waer toe doch al dit heersch ghekrijt?
 En u getier/ betooght alhier/
 Dat ghy maer rechte sotten zijt.

Toch is Pers niet de man van het „l'art pour l'art"; zijn doel is om zuiver moraliseerend zich te wenden tot de jeugd vooral en deze te leiden op de paden, die moeten voeren tot deugdsbetrachting en tot vroomheid.

In de opdracht van zijn „Bellerophon" aan Jacob Cats legt hij dan ook openlijk getuigenis af van zijn streven, als hij schrijft:

„Ick hebbe mijne stoffe genomen midden uyt des werelts bedorvenheydt/ doch also/ dat ick het leerlijcke en eerlijke beoogende/ het vrolijkke hier en daer hebbe onder gemenghd/ om also de Jonckheyt/ die meest tot geyle en onbeschofte dertelheden genegen is/ hier door soetjens af te leyden."

Beoogde Pers alzo met zijne gedichtjes een positief doel, tegelijkertijd wilde hij ook negatief werkzaam zijn. „Onze Eeuw" zoo luidt het bij hem, „is hier in ongelukkig, dat onder de treffelijkste en braefste geslachten, soo vele werden gevonden, die haer mond en stemme de ongebondenheyten ten roof geven, daer van sy haer behoorde te onthouden". De smaak voor degelijke kost moest komen. Dat hij daarom aan hooge eischen moest trachten te voldoen, wie zal het durven ontkennen en dat hij dikwerf te kort schoot, niemand minder dan Pers zelf was er van overtuigd.

Doch, — maken wij na deze korte inleiding, die hem rangschikt onder de moraliseerende dichters der 17de eeuw, onder de bewonderaars van Cats, nader kennis met dezen merkwaardigen Amsterdammer, wien men noch talent, noch dege kennis kan ontzeggen.

Het portret, dat er van Pers bestaat en geschilderd is door Mattham, laat ons een man zien, wiens stevige gestalte met het hoofd ietwat tusschen de schouders getrokken, hem nu niet bepaald op 't eerste gezicht onder de meest gratievolle verschijningen doet rekenen. Vooral de slimme oogjes verraden den koopman, die op handige wijze zijn artikelen weet aan te prijzen, zoodat Vondel — de opmerking is reeds gemaakt — misschien niet al te zeer ongelijk had, toen hij dichtte:

Ghy burgers en vremden
 Dit 's Perssius van Embden
 Zijn beeld na Phebus swijmt
 'tSij dat hy dicht of rijmt
 Die syn boecken en prenten
 Op 't dierste weet te venten.⁴⁾

Of — 't is misschien eerlijker Pers zelf te hooren. Welnu, wie 't portret ziet, kan niet nalaten te denken aan de regelen door hem zelf geschreven:

Siet hoe de Koopman slaeft door onbekende wegghen,
 En is met Lijf en Ziel tot alle winst gheneghen:
 Iae om dit loose goedt hy alle dinghen waeght,
 Tot hy de buyck vol nat of zijde kleeders draeght
 O onbedachte mensch!⁵⁾

Deze beeltenis, waaronder Brand een vierregelig versje plaatste, is de eenig mij bekende. Het onderschrift deed den dichter meer recht, en schatte hem op de juiste waarde. Het luidde:

Dit 's Pers, die meenigmaal den drukpers help aan 't gang;
 Die Ripaas beeldespraek den Duitschen deelt verstaen,
 Hij schreef, hy rymde uit lust, tot wysheit en tot deugt
 Zyn stichtelyke zang wekt Christelycke vreugt.⁶⁾

Veel van dezen wonderlijken man is nog slechts onvolledig bekend. Zelfs zijn naam heeft aanleiding tot gissingen gegeven. Velen zijn van gevoelen, dat hij Dirck Pietersz.⁷⁾ heette en dat hij den naam Pers ontleende aan zijn winkel, die „de witte Persse" genoemd werd en zich bevond op 't water, recht tegenover de Korenmarkt.

Sommigen noemen Amsterdam als zijn geboorteplaats, maar Vondel, die hem heel goed kende, sprak in het zooeven aangehaalde gedichtje van Perssius van Embden, zoodat dit, wat dan ook zeer waarschijnlijk is, de plaats moet zijn, waar hij 't levenslicht heeft gezien. Wanneer hij geboren is, heeft men evenmin nog kunnen vaststellen. Het eenige gegeven, dat ik gevonden heb is de sobere en vrij vage mededeeling in het voorbericht van zijn „Gesangh der Zeeden", waar hij zijn lezers medeelt, dat hij „nae 't perk des Menschlijcken levens van 70 jaren ijlt". Zulks schreef hij in 't jaar 1648. Gaan we dus van dat gegeven uit, dan ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat hij niet voor 1578 geboren is en we dus veilig gaan, wanneer we $\pm$ 1580 aannemen als datum, die althans verdedigbaar is. Hoe hij Embden verlaten heeft en wanneer hij zich te Amsterdam neergezet heeft, is nog een duistere zaak, al mag men als zeer waarschijnlijk aannemen, dat Embden hem of zijn ouders gediend heeft tot een veilige wijkplaats en dat hij, zoodra een betrekkelijke rust in de Nederlanden was gekomen, zijn geboorteground weer opgezocht heeft.

v. d. Aa neemt aan, dat hij omstreeks 1560 moet gestorven zijn, een veronderstelling, die met geen enkel bekend gegeven in strijd is.

Als boekdrukker heeft hij de werken van onderscheiden schrijvers uit die dagen uitgegeven, waaronder ook enkele werken van Vondel, b.v. De Gulden Winckel.⁸⁾ Mogelijk heeft hij zich later zelf aan 't dichten gezet (men leze vooral de hoogst bescheiden voorberichten) en dank zij zijn diepe kennis, vooral van de klassieken en van het Italiaansch⁹⁾ heeft hij in sommige zijner gedichtjes Cats op zijde gestreefd. Pers was een man van gewicht in het Nederland der 17de eeuw. De grootste vernuft¹⁰⁾ uit die dagen rekenden het zich een eere hem (tot vriend te hebben en zij onderhielden met hem briefwisseling¹¹⁾ om hem soms aan te sporen zijn gedichtjes in druk te geven.

Vandaar dat Vondel, de ironie ter zijde gelaten, terecht getuigen kon:

Vernuftigh volck, die steeds bepropt uw ruyme winckel,
 En kleed in 't parkament, de beenen nocht de schinckels,
 Maer 't breyn dergeener die met letters sijn gedoopt,
 Komt en siet Perssius uw glori, hoogh geseten,
 Die midden in het choor der Hollandsche Poëten
 Met 't drucken van sijn rijm, veel geld te samen hoopt.¹²⁾

De werken, die hij 't licht deed zien, waren van poëtischen en van historischen aard. Was hij als dichter een meer dan gewoon talent, als historicus daalde hij beneden het gewone peil.

Zijn pogingen om een inleiding te schrijven tot een grooter, toen ter tijd veel gelezen historisch werk, is jammerlijk mislukt.

v. d. Aa heeft ons een tamelijk uitvoerig overzicht gegeven van de werken door Pers geschreven, waarom wij daarop niet verder ingaan.

Pers is geweest een van die weinige dichters, die door het volk met graagte gelezen worden. Daarom is hij een meer dan gewone beschouwing ten volle waard. Maar daarom niet alleen. Pers was een man,

Orgaan

van het

Gereformeerd Schoolverband.

Het adres der Redactie voor dit gedeelte is
bij J. VAN DER WAALS, Nijkerk o. d. Veluwe.

NOTULEN der Algemeene Vergadering van het „Verband tusschen de Gereformeerde Scholen in Nederland”, gehouden op Woensdag 12 Mei 1915, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht.

1. Opening. De Voorzitter, Prof. Dr. H. Bavinck, opent te ruim elf uur de vergadering. Aanwezig zijn volgens de presentielijsten 40 personen.

Nadat Ps. 119:8 gezongen is, gaat de Voorzitter voor in gebed, leest Spr. 4:1—13 en voegt daaraan ongeveer het volgende toe:

Het voorgelezene geeft ons een gansch program van opvoeding; alle beginselen der opvoeding liggen er in opgesloten.

Als doel der opvoeding wordt hier aangewezen de vorming van het verstand, niet in den zin van vermogen, maar van het door het onderwijs verkregen verstaan, synoniem met wijsheid. In de Spreuken wordt er niet alleen gehandeld van de wijsheid des verstands, maar ook van de wijsheid als zedelijk inzicht. Ze is en theoretisch en practisch van aard. Ze is wijsheid ook in verband met ons handelen.

In de tweede plaats wordt het middel aangegeven: onderwijs, leer, wet, redenen des monds. Het is de leerstof, uit alle wet afgeleid. Allereerst uit de Wet Gods, maar ook uit al Zijn ordinantiën. Bovenal uit Zijn Woord, maar ook voor zoover zij gekend wordt uit de geschiedenis en de natuur. Door de traditie is ze tot ons gekomen. Wij hebben ze uit te breiden en over te geven aan het nageslacht.

In de derde plaats is er sprake van den weg: de tucht. Het Hebreeuwsche woord voor tucht bedoelt in ruimeren zin onderwijzing, vermaning. Het wezen der tucht bestaat niet in straf; dat is slechts iets bijkomstigs. Tucht is onderwijzing in tegenstelling met onderwijs, is aansporing, aanmoediging en omvat dus niet alleen verstandelijke maar ook zedelijke leiding. Van den leidman gaat de tucht, de onderwijzing uit, maar de zoon moet die aangrijpen, bewaren. Er moet dus ook een actie zijn van de zijde van het kind. Het kind moet opmerkzaam zijn met hart en ziel.

In de vierde plaats wijst het voorgelezene op de hooge betekenis der wijsheid. Ze heet een sieraad, een kroon, een aangenaam toevoegsel. Ze is een „krans”. Ze heeft dus ook een aesthetische zijde; ze beschaaft, ze maakt waarlijk schoon; ze beheerscht ook den vorm.

En eindelijk wordt de vrucht genoemd. De wijsheid bewaart voor dwaling. Zij geeft het leven, een lang leven op aarde. Naar Oud-Testamentische bedoeling is dat niet alleen leven in den zin van bestaan, maar meer nog van levensvreugde. De wijsheid maakt gelukkig.

Zoo geeft dit gedeelte van de Spreuken ons een volledig program voor de opvoeding.

Wat den toestand van het Gereformeerd Schoolverband aangaat, is er al geen reden tot roemen, toch is er, gezien de omstandigheden, stof tot danken.

Onze agenda geeft geen bijzonder groot program. Toch maakt zij een aangename discussie mogelijk. Ik roep U allen een hartelijk welkom toe.

2. De notulen der Algemeene Vergadering van 20 Mei 1914, opgenomen in het Orgaan van 2 Juli 1914, worden ongewijzigd goedgekeurd.

3. Mededeelingen. De Secretaris, de heer J. van der Waals, vestigt de aandacht der vergadering op de tentoonstelling van enkele kaarten en platen, uitgaven van de firma Wolters, en deelt mede, dat de vertegenwoordiger van de firma gedurende de pauze in de vergaderzaal aanwezig zal zijn tot het geven van inlichtingen.

Nog deelt hij mede, dat de school te Holwierde zich uit het Verband heeft losgemaakt.

4 en 5. Vaststelling van het jaarverslag van den Secretaris en van den Penningmeester, Mr. J. A. de Wilde.

De Secretaris zelf acht zich verplicht te wijzen op een onjuistheid niet in zijn verslag, maar in de opgave betreffende onze organisatie. Daarin wordt Prof. Dr. A. Noordt zij genoemd als secretaris van het district Utrecht. Uit het medegedeelde in het verslag op pag. 12 over dat district zou men nu een aanklacht tegen Z.H.G. kunnen distilleeren wegens gebrek aan activiteit. Uit latere inlichtingen is echter gebleken, dat Prof. Noordt zij wel tot lid van het districtsbestuur verkozen is, maar dat in de vacature van secretaris nog niet voorzien is.

De beide verslagen worden met dank aan Secretaris en Penningmeester ongewijzigd goedgekeurd.

6. Verkiezing van een lid der Commissie van Uitvoering wegens de periodieke aftreding van den heer J. Wedeven.

De voordracht van de Commissie, bestaande uit de heeren K. van den Berg van Amsterdam en Th. Heukels van Rijswijk, wordt op voorstel van het district Assen nog aangevuld met den naam van den heer H. J. van Doorn te Assen.

De stemlijst wordt vastgesteld en als leden van het stembureau worden door den Voorzitter aangewezen de heeren A. J. Drewes en H. J. Meijer. Onderwijl de stemming wordt gehouden, wordt overgegaan tot

7. Bepaling van tijd en plaats der volgende Algemeene Vergadering.

De Commissie stelt voor die te houden te Utrecht op 31 Mei 1916. Het district Assen wenscht Zwolle als vergaderplaats aan te wijzen.

Het voorstel-Assen wordt gesteund, in stemming gebracht en met 55 tegen 19 stemmen aangenomen.

8. Bespreking van de werkzaamheden der districten.

De Secretaris, wien door de Commissie van Uitvoering opgedragen is, de bespreking daarover in de leiden, zegt in hoofdzaak 't volgende:

Men heeft van enkele zijden klachten geuit; klachten over de Commissie van Uitvoering; klachten daarover, dat het Verband zoo weinig zaken doet; dat de districtsvergaderingen niets meer zijn dan debatingclubs. Zijn deze klachten billijk? Laat ons daartoe den toestand der verschillende districten nagaan.

Volgens 't jaarverslag werd er niets gehoord uit de districten Appingedam, Dokkum, Drachten, Sneek, Wanswerd, Lutton, Zwolle, Utrecht, Amsterdam, Dordrecht, Den Haag, Leiden—Haarlem. Daaruit volgt nog niet, dat er heel niets gedaan is. Maar de Secretaris is er onkundig van. Van de districten Sneek, Wanswerd, Lutton, Zwolle, Utrecht, Dordrecht, Den Haag is zelfs de secretaris onbekend. De districten Groningen, Hoogeveen, de Vechtstreek en Vlaardingen zonden bericht in, dat er niets gedaan is. Die toestand is zeker niet rooskleurig. Gelukkig, dat er tegenover gesteld kunnen worden de districten Stadskanaal, Winschoten, Zuidhorn, Leeuwarden, Assen, Nijkerk, Alkmaar, Rotterdam, de Rijnstreek, waar wel vergaderingen gehouden zijn. In sommige gewaagt men van opgewekt leven. In enkele klaagt men over inzinking. Schoolvisitatie werd er ge-

houden in Winschoten en de Rijnstreek; ook, naar persoonlijke mededeelingen in Amsterdam, ofschoon daarvan geen officieel bericht inkwam. Onderling schoolbezoek wordt ingevoerd in de districten Assen en Nijkerk. In 't district Leeuwarden wordt opwaking waargenomen en ook voor Vlaardingen mag goede hope gekoesterd worden. Maar waar blijven de groote steden? In Leeuwarden zelf is geen enkele school aangesloten. En wat doet men in Utrecht, in Rotterdam, in Amsterdam?

Men verwijt ons, dat we geen zaken doen. Laat ons dit toetsen aan 't program, dat reeds in '88 door Dr. Mr. W. van den Bergh als de taak van een Schoolverband werd aangewezen en dat te vinden is in het Tweede Jaarverslag van de Vereeniging Scholen met den Bijbel te Voorthuizen en Zwarteboek en in het artikel „Naar organisatie gestreefd” in Van Strijd en Zegen.

Dr. van den Bergh streefde naar een Schoolverband 1o. om de schoolbesturen met elkander in aanraking te brengen, waarover straks nader;

2o. om bij geschillen te kunnen dienen met advies en arbitrage. Daarvoor hebben we nu de commissies voor geschillen en de commissie van beroep van den Schoolraad;

3o. armere scholen konden rijkere ondersteunen. Dit geschiedt, zij 't niet juist in dien vorm, door C. N. S. en is na 't verwerven der rijkssubsidie minder noodig;

4o. zorg voor emeriti, weduwen en weezen enz. Daarvoor zorgen nu „Barnabas”, „Johannes”, „Lukas” en het Rijk.

5o. Propaganda. De taak van de Unie „Een School met den Bijbel”.

6o. Gemeenschappelijke handelingen bij de Overheid, bevordering van doeltreffende uitgaven, regeling der opleiding van aanstaande onderwijzer. Ten deele wordt dit verricht door den Schoolraad.

7o. Bevordering van een Christelijk schoolwezen, van onderling schooltoezicht en vrije examina. In dien geest werken C. N. S. en het Verband.

Voor wat in engeren zin het zaken doen zou kunnen genoemd worden, hebben we dus verschillende organisaties. Rest alleen nog wat Dr. Van den Bergh als punt een voorop zette, n.l. dat bij voortdurende meer schoolbesturen gemeenschappelijk samenkomen om uit elkanders ervaring te leeren en te bevorderen, dat leerplan, rooster en andere gewichtige punten rijp overdacht worden en de schoolbesturen zich allengs ook over meer dan den uitwendigen bloei der school alleen zich bekommeren, en dat ook op de belangrijkste punten meer eenstemmigheid wordt verkregen.

En dat nu acht het Gereformeerd Schoolverband bij uitnemendheid zijn taak. Als we zaken gaan doen, laat men ons alleen staan. We ontwierpen een contractueel verband voor kweekscholen en normaallessen. Alleen Rotterdam sloot zich aan? Waar blijven Amsterdam, Groningen, de normaallessen?

Maar hierin hebben we een punt van hoog gewicht, waaraan allen kunnen meedoen. En 't zwaartepunt valt dan in de districten. Daar heeft de aanraking plaats van besturen en onderwijzers, wat in eigen school hoogst zelden geschiedt.

1o. In de districten dienen we elkaar met raad en ervaring. Daar worden uit de practijk de bouwstoffen bijeengezameld voor de algemeene beginselen onzer paedagogiek en didactiek. De districten zijn de leerschool voor de besturen; daar kunnen ze inzicht krijgen in den schoolarbeid, kunnen ze leeren hoe op de vruchtbare wijze toezicht op de school te oefenen is.

2o. We handelen er over de verschillende verhoudingen, b.v. van vereeniging en bestuur, van bestuur en personeel, van hoofd en medeonderwijzers; zie o.a.

de verschillende uitgaven van het Verband. Juist omdat men in de districten meer in 't algemeen de lijnen trekt, kan men die vraagstukken er makkelijker bespreken dan in eigen kring, waar het licht strijdfragen worden.

3o. Men kan er streven naar gelijkvormige regelingen voor een bepaalde streek, ten opzichte van leerplan enz., wat voordeelen biedt bij 't overgaan van leerlingen van de eene school naar de andere.

4o. Men zou wandelcollecties van kostbare leermiddelen kunnen aanschaffen.

5o. Men kan er contact zoeken met de opleidingsinrichtingen in de omgeving; een stap in de richting om de opleiding niet van de onderwijzers, maar van de school te doen uitgaan.

6o. Men kan er regelingen treffen voor schoolvisitatie en onderling schoolbezoek.

7o. Van de districten kan de stoot uitgaan tot voltooiing van het inwendig schoolverband, d.i. van het samenwerken der verschillende organen van de plaatselijke school.

8o. Van de districten kan een voortdurende propaganda in de omgeving uitgaan.

Daartoe moeten de districtsvergaderingen drukker bezocht worden. Zoo mogelijk behooren er niet alleen de afgevaardigden maar alle bestuursleden en onderwijzers uit 't district te komen. En ook dient de keus en de wijze van behandeling der onderwerpen beheerscht te worden door 't doel en den aard der vergadering, die geen afdeeling eener onderwijzersvereeniging is maar een samenkomst van bestuursleden en onderwijzers. In het Orgaan van December 1914 is een opstel opgenomen: De beteekenis van het Onderwijs in Natuurkennis voor de Gereformeerde opvoeding. Misschien kan dit eenigermate als voorbeeld dienen, hoe een onderwerp voor bestuursleden en onderwijzers tegelijk kan behandeld worden.

Bij een dergelijk samenleven kunnen de districten ook een vruchtbare algemeene vergadering voorbereiden. Zonder die vergadering, die onze landdag behoorde te zijn, zouden we onze referaten missen, die in aangroeiend getal ons geheele Gereformeerd schoolleven willen overzien. Zonder dat samenleven in nationaal verband zouden we ook den zegen missen, dat mannen van naam en positie onze school dienen met hun gaven. Dat reeds rechtvaardigt het bestaan van het Gereformeerd Schoolverband.

Ten aanzien van die algemeene vergadering hebben we nog een paar desiderata. Van haar zou kunnen uitgaan de stoot tot het verkrijgen van een handboek voor de Gereformeerde Paedagogiek, gelijk de Schoolraad eenmaal den stoot gaf tot het schrijven van het bekende leerplan van Lankamp. En ook zou het Verband de stichting van een leerstoel voor de Paedagogiek aan onze Vrije Universiteit kunnen bevorderen.

Willen we dit alles verkrijgen, dan moeten er offers gebracht worden, offers van tijd en geld en krachten; dan hebben we in elken kring enkele mannen noodig, die het vuur aan den haard brandende houden.

De heer J. van Oversteeg van Amsterdam acht, dat het Gereformeerd Schoolverband alles anders moet doen dan de andere organisaties. Maar dat gaat niet zoo gemakkelijk. De practijk moet het ons leeren. En gaat het werk niet vlug genoeg, dan zegt deze of gene school al spoedig: Ik ga er maar van af. Dat is niet goed. Het Verband moet de besturen bijeen brengen. We kennen elkander te weinig. Het is misschien niet met een bijbeltekst te bewijzen, maar het geheel der Schrift leert ons toch, dat we niet individualistisch mogen uiteengaan. Een verklaring als onze Voorzitter van morgen van het voorgelezen Schriftgedeelte gaf is alleen reeds de reis naar Utrecht waard. Dat ook nu het referaat vooraf verscheen en rustig kon overwogen worden, is een goede maatregel. Laat ons onze eischen niet te hoog

stellen en voorloopig tevreden zijn, als we elkander al was het telkens maar met drie of vier man ontmoeten, en al was 't alleen maar om te informeren, hoe we 't goedkoopst aan onze kolen en onze banken komen.

De heer C. Warmels van Hoogeveen vindt, dat de groote steden toch ver bij 't platteland achter staan. Hoogeveen deed wel niets dit jaar, maar dat is door bijzondere omstandigheden, we verloren het hoofd onzer school, den heer Beukema, door den dood. Maar overigens is 't district zeer actief. We houden altijd twee vergaderingen, waarop en een onderwijzer en een bestuurslid een onderwerp inleiden. De vraag naar goedkoop kolen en banken doen we onderweg af; we handelden over „Lichamelijke straffen” en over „Kerkelijk toezicht”. We willen onze vergaderingen niet gaarne missen, zelfs de jonge onderwijzers niet. Onze vergadering in het najaar staat al vast.

De heer H. J. van Wijlen van Rotterdam zegt, dat ouders nog al eens de gewoonte hebben om te klagen over de weelde, als hun kinderen in 't huwelijk gaan. Laten we ons daarover niet verontrusten. Men installeert zich anders dan vroeger. We zijn altijd klein begonnen. Denk maar eens aan de eerste deputatenvergadering. We moeten vasthouden, dat we in Gods weg zijn. De „grootte menigte” kan niet vervangen de „grootte eenheden”. We hebben mannen van „hoogere eenheid” nodig. We moeten komen tot als 't kan minstens twee professoren in de Paedagogiek. Als we maar warm voor 't doel zijn, komt er wel geld. Spreker dringt er op aan, dat en 't openingswoord van den Voorzitter en de behandeling van dit onderwerp in de notulen tot hun recht komen; dan kan hij 't nog eens nazien, want hij is nu zijn lesje al kwijt.

De heer L. Looyen van Den Haag merkt op, dat men in Den Haag wel slechts eenmaal vanwege het Verband vergaderde en er sinds niet meer van gehoord werd, maar dat er toch gearbeid wordt. Ds. Sikkél wist er door een Gereformeerd Schoolbond nauwe aaneensluiting te bewerken. We vergaderen en laten sprekers optreden. We hebben in elken kring een man nodig, die tot den arbeid prikkelt.

De heer W. van der Ploeg van Appingedam gewaagt van meer leven in 't district dan 't verslag zou doen vermoeden. In 't Noorden valt er over 't algemeen niet te klagen over het Gereformeerd Schoolverband. Spreker vraagt, of 't districtsverslag misschien ook over den gewestelijken secretaris heen de Commissie bereikt heeft.

De Secretaris antwoordt, dat dit niet 't geval is. Hij verblijdt zich zeer over wat hij nu uit de verschillende plaatsen hoorde. Hij zou niet met den heer Van Oversteeg tevreden zijn, als we slechts bijeenkwamen om elkander eens te zien. En als de heer Van Oversteeg uitziet naar een man, die de zaken aanvat, dan zegt Spreker tot hem: die man zijt gijzelf; die man behoort ieder te zijn, die het belang van het verbandsleven beseft.

De Voorzitter, resumeerende, zegt: de districten, die niets doen, bewijzen juist 't bestaanrecht van het Gereformeerd Schoolverband. We moeten samenleven. Alleen kunnen we den weg niet op. Vooral voor jonge onderwijzers is dat samenleven nodig, opdat ze het heilig enthousiasme van vroeger mogen verkrijgen. De conclusie, als in een district het Verband niet floreert, dat we maar moeten ophouden, is totaal valsch. De districten, die geregeld vergaderen, geven 't goede voorbeeld. We zijn klein begonnen. Laat ons niet moedeloos worden. We zijn op den goeden weg. De toekomst zal ons goed recht doen inzien.

Volgens den heer Van Wijlen hebben we een professor in de paedagogiek nodig. Maar die moet uit de onderwijzers opkomen. Natuurlijk niet zonder voorafgaande opleiding. Intusschen, we behoeven niet stil te zitten.

De empirie is nu de methode. Bestudeer uw kinderen. „Domme kinderen” van Casimir zou niet door een niet-onderwijzer kunnen geschreven zijn. Maak eens studie van vlugge, knappe, goede, ook van slechte kinderen. Dat is interessant ook voor de ouders. 't Is tegenwoordig voor de onderwijzers een lust om te leven, zooveel vragen als er aan de orde zijn. Begin maar eens met een opstel over een bepaald kind, dat ge op verschillende momenten hebt waargenomen. Maar dan zal 't vooral noodig zijn goed uit de oogen te zien.

Het Gereformeerd Schoolverband maakt zich op om aan te toonen, dat er veel te vragen en te onderzoeken valt. Laat ons uiteengaan met de gedachte, dat het bestaan van ons Verband meer dan ooit noodig is.

Uitslag van de verkiezing. De commissie voor stemopneming rapporteert, dat de heer K. van den Berg met 49 stemmen verkozen is tot lid van de Commissie van Uitvoering. Op den heer Heukels waren 16 en op den heer Van Doorn 8 stemmen uitgebracht. Eén stem was blanco.

De Voorzitter heft de morgenzitting op.

Na de pauze verklaart de heer K. van den Berg, in deze namiddagzitting aanwezig, dat hij zijn benoeming tot commissielid aanvaardt.

9. Alsnu stelt de Voorzitter aan de orde de discussie over het referaat van den heer L. Looyen „Meer Uitgebreid Lager Onderwijs in verband met data aan andere onderwijsinrichtingen”, dat bereids als no. 10 der uitgaven van het Gereformeerd Schoolverband verschenen is.

De heer A. J. Drewes van Amsterdam betuigt zijn sympathie met het behandelde onderwerp. Hij betreurt het echter, dat de heer Looyen in gebreke is gebleven om doel en omvang van het Mulo-onderwijs te definiëren. Het stellen van het doel in het examen-program toch is niet geheel juist. De 318 scholen, waarvan op pag. 14 sprake is, zijn daarom nog niet alle Mulo-scholen. Misschien zijn er maar 50 à 60 in 't geheel. Als de heer Looyen op pag. 30 den wenk geeft, waar 't kan een stekje voor de Mulo-school in den grond te steken, maar voorzichtig te zijn, dan geeft hij mij in bedekte termen gelijk. 't Onderwijs in talen en wiskunde maakt de school nog niet tot een ware Mulo-school. Het Verband wenscht ook Mulo-onderwijs, maar dan op scholen als de heer Looyen er een heeft, waar ook de hogere klassen tot hun recht komen. Niet een school met 1 of 2 leerlingen in de hogere klassen. De gediensigheden der practijk hebben 't bestaan van Mulo-scholen in schijn mogelijk gemaakt. Er zijn zulke scholen, waar 't hoofd niet meer heeft dan de hoofdkate, 't gros der onderwijzers niets dan gewone lagere akte en slechts enkele onderwijzers voor de hogere klassen een speciaal diploma. Onze eischen moeten zich uitstrekken tot een voldoende getal onderwijzers met voldoende bevoegdheden. De wet schijnt gemis in dat opzicht niet genoegzaam te kunnen verhinderen. En zoo is er een oneerlijke concurrentie ontstaan. Het Gereformeerd Schoolverband moet ook te dien aanzien voor de waarheid opkomen.

De heer Warmels heeft dezelfde bezwaren als de heer Drewes en vraagt, of het Verband niets kan doen om meer leerkrachten voor het Mulo-onderwijs te verkrijgen.

Ds. J. C. Sikkél van Amsterdam vreest, dat er in het referaat niet genoeg gerekend is met onze meisjes. En toch, die vormen de helft van ons geslacht. Ook voor hen stellen we bij het onderwijs hogere eischen dan waaraan de lagere school kan voldoen; en toch ook andere eischen dan voor de jongens. Men kan de meisjes aan 't Mulo-onderwijs laten deelnemen tot ze

aansluiting vinden in hogere inrichtingen; maar hoe verkrijgen we die aansluiting? In de 7de klas behooren ze er haast niet meer bij.

De heer J. C. Wirtz van Groningen meent verschillende opmerkingen te moeten maken. Hij vindt de meening op pag. 6, dat het denkbeeld van Staatsonderwijs en Staatsscholen allengs wortel schoot, onjuist. Vóór de Revolutie waren onze scholen openbare scholen, al had de kerk veel invloed.

Voorts heeft hij bezwaren tegen den gedachtengang op pag. 12. De menschen, die geld hebben, doen vaak, alsof daardoor hun kinderen ook voldoende gaven hebben om het Mulo-onderwijs te volgen. Daar zijn de kleine klassen, die ze voor hun kinderen begeerlijk achten. En zoo worden de Mulo-scholen standenscholen. Het nivelleeren wordt gevonden bij voorstanders van de Mulo-school, niet bij hen, die 't Mulo-onderwijs in zijn tegenwoordigen vorm bestrijden; de eersten vragen om één school voor alle kinderen van 12 tot 15 jaar.

Het spreekt niet vanzelf, zooals op pag. 13 staat, dat de voor Gymnasium of H. B. S. vereischte kennis van het Fransch op de lagere school moet worden aangebracht. De H. B. S. en 't Gymnasium kunnen dat doen in voorbereidende klassen, zooals door sommigen wordt voorgesteld. De lagere scholen behoeven niet „voor alles” te zorgen. Men moet onderzoeken, wat de kinderen van die scholen weten, en daarop voortbouwen.

Bij de verschillende factoren op pag. 15, waaraan 't Mulo-onderwijs zijn snellen groei te danken heeft, moet ook de tegenzin tegen de „klompenschool” gevoegd worden.

Op pag. 19 lezen we, dat goed ontwikkelde leerlingen, die met hun 14de of 15de jaar pas aan 't Latijn beginnen, veel sneller vorderingen kunnen maken, dan wanneer ze reeds op hun 12de of 13de er mee aangevangen waren. Spreker aanvaardt dit, maar men aanvaardt dan ook de consequentie voor een gelijk geval bij 't Fransch. Begin met 't 11de of 12de jaar en ge maakt sneller vorderingen, dan wanneer ge met 't 8ste of 9de jaar aanvangt. Die kinderen moeten dikwijls nog eerst lezen leeren. Er hoort echter moed toe er tegen op te komen. Ook om de moeders.

't Aanmerkelijk verloop der leerlingen op Gymnasium en H. B. S., waarvan op pag. 20 sprake is, vindt ook zijn oorzaak in 't systeem van vakleeraren, die hun eigen vak zoo hoog houden, dat vele leerlingen niet mee kunnen.

Op diezelfde pagina wordt er een lans voor gebroken, dat alle leerlingen, die voortgezet onderwijs behoeven, van hun 12de tot hun 15de jaar op dezelfde school konden gaan. Spreker kan daar met meegaan. Maar daarom gelooft hij nog niet, dat dezelfde school de kinderen van 't zesde tot 't 15de jaar moet houden. Dat is ook niet 't oordeel der Aaneenschakelingscommissie.

Op pag. 26 wordt 't Mulo-onderwijs uitbreiding en voortzetting van 't gewoon lager onderwijs genoemd. Spreker is 't er mee eens. Maar niet als de Mulo-school de lagere school wil vervangen.

Op pag. 29 wordt gehandeld over 't Mulo-examen, dat men geheel naar de openbare examens heeft ingericht. Waarom toch is men niet begonnen met 't school-examen?

Op diezelfde pag. zegt de referent: Wie dit wel wil, d.w.z. een groot deel van zijn vrijen tijd besteden aan correctie en ernstige voorbereiding, die wage het gerust, om naar de Mulo-school te solliciteeren. Maar die volle toewijding vraagt Spreker van alle onderwijzers en voor alle scholen. Spreker kwam onlangs in aanraking met een lagere school, waar ook talen werden onderwezen. De onderwijzer verontschuldigde zich er over, dat er in het zesde leerjaar geen schriftelijk werk gemaakt werd, omdat er zooveel tijd en kracht ging aan de correctie van 't Fransch. Dat is verkeerd.

De Mulo-onderwijzers moeten uitstekende menschen zijn. Maar dat geldt van alle onderwijzers. Daarom moet de referent de eischen anders stellen.

De heer Looyen repliceerende verontschuldigt zich tegenover den heer Drewes, dat zijn onderwerp, zooals het hem door den Secretaris van het Verband is toegezonden, heel beperkt is. Hij moest spreken over de ineenschakeling. Daarom nam hij het Mulo-onderwijs in den zin der wet. En die wet heeft mazen. Alle leerlingen van de school komen voor de hogere subsidie in aanmerking, ook al volgen ze 't Mulo-onderwijs niet. Feitelijk heeft men dan twee scholen, die men voor één Mulo-school laat doorgaan. En dat is af te keuren.

Doel en omvang van 't Mulo-onderwijs te omschrijven zou een zware taak geweest zijn. Daarom verwees Spreker naar 't examen-program. Over 't leerplan te handelen lag buiten de grenzen van zijn onderwerp.

Met den heer Warmels vraagt Spreker, of 't Verband niets zou kunnen doen voor de opleiding van leerkrachten voor 't Mulo-onderwijs, b.v. door een cursus te verbinden aan de beide aangesloten kweekscholen.

Dr. Sikkkel wees op de coëductie. Een groot deel der vergadering zou alleen met de bespreking van dit onderwerp gevuld kunnen worden. Amerika heeft ze voorgestaan tot aan de hogeschool toe. Maar men heeft er ook de bezwaren van gevoeld. Voor zichzelf zou Spreker wenschen een scheiding op twaalfjarigen leeftijd. Maar dan zouden sommige inrichtingen gaan kwijnen. Laat daarom de jongens en meisjes bijeen tot ze naar de H. B. S. gaan of langer, naar gelang er bruikbare onderwijsinrichtingen voorhanden zijn of niet.

Spreker is 't eens met wat de heer Wirtz zei over de vroegere school als Staatsschool. Maar men vergeet niet, dat reeds voor de Revolutie de Kerk veel van haar invloed op de school verloren had. Het Rationalisme, dat 't program van Gods Woord, 't program ook van 't openingswoord van hedenmorgen, niet wilde aanvaarden, was daarvan de oorzaak. Spreker handhaaft daarom zijn meening, al is de uitdrukking „wortelschieten” misschien minder juist. De Overheid heeft regelend, steunend op te treden, zonder dat ze in banden slaat. De maatschappij laat zich niet binden. Dat heeft Thorbecke ondervonden met zijn burgerdagscholen. 't Volk heeft ze niet gewild. De ambachts- en vakscholen, uit de maatschappij zelf opgekomen, zijn er voor in de plaats getreden. Thorbecke had aan de H. B. S., die nu gewoon een voorbereidingschool voor 't hooger onderwijs is geworden, een andere richting willen geven.

Ons volk met zijn handelsrelaties heeft behoefte aan kennis van 't Fransch, Duitsch en Engelsch. Daarmee moet in 't onderwijs van den aanvang af gerekend worden. Scholen, die de kinderen op 12-jarigen leeftijd aan hogere inrichtingen moeten afgeven, hebben van den aanvang af ander taalonderwijs noodig dan de gewoon lagere school. De heer Wirtz nivelleert, als hij voor alle kinderen 't zelfde onderwijs vraagt. En ook de lagere school nivelleert, als daar alle kinderen al het onderwijs moeten volgen.

't Is wel mogelijk, dat sommige ouders uit ijdelheid de „klompenschool” mijden. Maar er kunnen ook andere motieven gelden. De verkeerde invloed, die er van sommige kinderen uit de lagere volksklasse, vooral in de groote steden, maar ook op 't platteland, kan uitgaan, maakt 't zoeken van scholen van gelijkgezinden in 't oog van veel ouders gewenscht.

In sommige gevallen zal 't mogelijk zijn, misschien ook door de meerdere ontwikkeling van de leerlingen, uit den huiselijken kring meegebracht, dat de aanvang van 't onderwijs in vreemde talen wat verschoven wordt, en dat men dit verlies later door sneller vordering inhaalt; maar voor de doorsnee-jongelui geldt dat niet. Met 't Fransch kan men gerust op 9-of 10-jarigen leeftijd aanvangen. Ook met 't oog op 't Duitsch moet 't taalonderwijs van den beginne af anders zijn dan

op de gewone lagere school.

Referent moet erkennen, dat 't schoolexamen in beginsel beter is. In den aanvang heeft hij ook gedacht, dat 't dien weg kon uitgaan. Maar de vraag, welke waarde aan 't schooldiploma zou worden toegekend, heeft beslist. Nu wordt 't Mulo-diploma erkend; dat zou niet geschied zijn, als iedere school een eigen diploma gaf. Intusschen, bij verdere uitbreiding van 't Mulo-onderwijs zal overweging der idee van school-examens wenschelijk zijn. Het schoolexamen past bij ons beginsel.

De heer H. Scholtens Kz. van Rotterdam verheugt er zich over, dat hier 't Mulo-onderwijs aan de orde kwam. Ook uit historisch oogpunt. Kappeyne heeft 't in '78 den nek omgedraaid, het buiten de wet gezet; Spreker gelooft, met opzet, omdat er veel bijzondere Mulo-scholen waren. Daarom is 't onze plicht om voor 't Mulo-onderwijs op te komen.

Spreker is er voor, dat dit onderwijs van den beginne af gegeven wordt, niet in de laatste jaren. 't Verschil is te merken, zelfs nog op 18-jarigen leeftijd.

Het streven naar één school voor alle kinderen noemt de referent op pag. 12 democratisch. Dat is niet juist. Zuiver democratisch is 't, als alle kinderen dat onderwijs ontvangen, dat ze werkelijk volgen kunnen. De kinderen zijn naar hun gaven onderscheiden, niet pas op 12- maar reeds op 6-jarigen leeftijd.

Spreker betreurt het, dat in een officiële uitgave van het Verband er niet op gewezen is, dat men meer aan Bijbelsch onderwijs kan doen, ook meer voor de zedelijke vorming. 't Was bij de discussie voor Spreker, als was men in een vergadering voor 't Openbaar onderwijs. Men verlosse ons toch van die neutrale omhelzing.

De heer Wirtz is voldaan over 't antwoord op zijn opmerking over de vroegere „Staatsschool“. Te weinig weet ons volk, dat, wat het vroeger in zijn school bezat, het dat dankte aan de kerk.

Opnieuw bleek weer, hoe we verkeerden onder den invloed der groote steden. De Mulo-school, die met 6 jaar aanvangt, is alleen mogelijk in de groote steden. Geef ons voor onze lagere school ook klasjes van 20 kinderen, dan brengen we ze ook verder.

De heer Looyen heeft alleen aangetoond, dat men zoo vroeg met 't Fransch moet aanvangen, niet dat 't niet later kan. De tijd kan beter aan 't Nederlandsch besteed worden. Is 't werkelijk noodig 't Nederlandsch, dat geen naamvallen meer heeft, te leeren met 't oog op de naamvallen later in 't Duitsch? Maar immers het uitwendig oor demonstreert men niet bij de mol maar bij den ezel. Demonstreer de naamvallen bij 't Duitsch.

Wat 't examen betreft, de referent wil de leerlingen allen naar Utrecht sturen; Spreker wil omgekeerd de examinatoren 't land inzenden.

De heer Looyen geeft den heer Scholtens toe, dat deze in 't referaat niets speciaal Christelijks gevonden heeft. Maar de oorzaak daarvan ligt in de begrenzing van 't onderwerp overeenkomstig den titel.

Tegenover den heer Wirtz houdt Spreker vol, dat 't voor kinderen, die later Duitsch moeten leeren, beter is ze vroeg naamvallen en andere onderscheidingen te doen kennen.

Spreker herhaalt in beginsel voor 't schoolexamen te zijn. Of 't uitvoerbaar is, weet hij niet.

De Voorzitter wenscht de discussie te resumeeren. Gebleken is, dat 't karakter en de betekenis van 't Mulo-onderwijs ons nog niet in alles helder voor oogen staan.

Straks gaat bij de toekomstige uitbreiding van 't lager onderwijs tot 14 of 15 jaar een deel van 't Mulo-onderwijs naar de gewone lagere school terug.

Het Mulo-onderwijs is goed voor de bevolking in doorsnee. Maar daarnaast zijn er ook ouders, wier kinderen later eene wetenschappelijke opleiding moeten ontvangen, en deze ouders verlangen voor hun kinderen

onderwijzers, die zelf universitair gevormd zijn. Ook op de gymnasia moeten de principia onderwezen en de grondslagen der wetenschappelijke opleiding gelegd worden.

Bij de vraag, of een kind gaven heeft, let men te veel alleen op 't verstandelijke. Op zedelijk en allerlei ander gebied bestaat er verschil in gaven. Maar lang niet alle gaven, die God gegeven heeft, komen op aarde tot hun vollen bloei. Er gaat hier veel bloesem verloren. Hiernamaals zal de vrucht rijpen. 't Intellect alleen mag dus niet den doorslag geven. Ook vergete men niet, dat niet alleen de studie, maar ook 't ambacht intellectuele gaven eischt.

De heer Looyen heeft zich inderdaad te strikt aan de begrenzing van zijn onderwerp gehouden en daardoor 't Christelijk element uitgeschakeld.

10. Den tijd, die nog overig is, wenscht de Voorzitter te besteden aan de vraag, of we een enquête zullen instellen naar 't godsdienstonderwijs op onze scholen. Dit onderwerp is 't gevolg van een vraag uit een der districten tot de Commissie van Uitvoering gericht, of 't niet wenschelijk zou zijn bij enquête te onderzoeken, in hoeverre „eigen methodes“ op onze Christelijke scholen gebruikt worden. Bij een eventueel gebleken tekort zou men kunnen overwegen daarin te voorzien.

De heer Wirtz heeft in opdracht van de Commissie dit punt in te leiden.

Spreker zegt: we hebben allereerst de vraag te beantwoorden, of de enquête gehouden zal worden en zich zal uitstrekken tot alle dan wel tot de aangesloten scholen. Een vragenlijst te ontwerpen zal geen moeite kosten; de beantwoording echter zal moeilijker blijken. We zullen moeten vragen naar 't karakter der school, al of niet Gereformeerd; zien ook, hoe dat onderwijs op de Mulo-scholen gegeven wordt en daarbij 't aantal uren voor godsdienstonderwijs vergelijken met 't totaal der uren.

Dan komt de leerstof aan de orde. Geeft men alleen Bijb. geschiedenis of ook in meer beperkten zin godsdienstonderwijs aan de hand van Kort Begrip of Catechismus dan wel op andere wijze? Wordt er thuis geleerd en op school overhoord of wordt 't leeren op de school voorbereid? Behandelt men den Catechismus alleen naar den vorm, niet naar den inhoud? Sommige leeraars behouden dat laatste liever voor zich. Leert men psalmen, ook lofzangen en geestelijke liederen, los of in verband met de Bijb. geschiedenis?

Ook op den leervorm dient gelet. Wordt de Bijb. geschiedenis verteld of wordt er uit den Bijbel voorgelezen? Houdt 't Bijbel lezen verband met het vertellen? Hoe wordt de leerstof verwerkt? Door vragen, opstellen of van buiten leeren?

Welke leermiddelen, handboeken, platen, kaarten, staan den onderwijzer ten dienste?

Moet er ook gevraagd naar 't schoolgebed? Een teedere zaak, die misschien beter buiten de enquête gelaten wordt.

Allereerst hebben we te beslissen, of de enquête gewenscht is, en zoo ja, of ze in breeder of enger kring moet worden ingesteld.

De heer Warmels wenscht ook 't schoolgezag opgenomen te zien. Men handelde op 't district er reeds over. Hoe staan we op onze Gereformeerde scholen tegenover de Evangelische gezangen, tegenover liederen als den Avondzang? Spreker hoorde meermalen liederen van Sankey, enz., van methodistischen aard. Kan 't Verband niet zorgen voor een bundeltje schoolliederen?

De heer Scholtens vraagt naar 't doel der enquête.

De Secretaris antwoordt, dat men bij eventueel gebleken gebrek middelen zou kunnen beramen om daarin te voorzien.

De heer Scholtens verklaart er zich tegen. Het

vergroot de paparassenwinkel. Men heeft in Groningen gelegenheid in beperkten kring de zaak aan te vatten. Dan zal blijken, of 't resultaat aanmoedigt.

De heer Lukkien van Amsterdam ziet ook 't nut er van niet in. Wat zal men doen, als de onderwijzer meent niet te moeten veranderen?

De Voorzitter antwoordt, dat er natuurlijk geen dwang moet worden uitgeoefend, maar als over eenige methode of manier van werken een oordeel van minderwaardigheid uitgesproken wordt, dan zal dat niet nalaten invloed uit te oefenen.

We wenschen een globaal overzicht te verkrijgen hoe het godsdienstonderwijs gegeven wordt. De visitatoren kunnen daarin behulpzaam zijn.

Ds. Sikkel wenscht, dat dan de districtsbesturen door middel van 't Orgaan aanwijzing over deze zaak krijgen.

De heer Van den Berg deelt mede, dat in Amsterdam reeds bij de visitatie naar de gebruikte methodes gevraagd is, ook naar 't schoolgezag. Hij beveelt aan, dat de Commissie van Uitvoering leiding geve.

De heer Warmels merkt op, dat er in veel districten geen visitatoren zijn, en verwacht, als we de enquête naar de visitatie verwijzen, er niet veel van.

De Voorzitter meent, dat we door middel van de schoolvisitation alvast een eenvoudig begin zouden kunnen maken en dat daaruit later een schriftelijke enquête zou kunnen voortkomen. De Commissie van Uitvoering zal dit vraagstuk nader overwegen.

11. Rondvraag en sluiting. Bij de rondvraag verlangt niemand meer iets in 't midden te brengen.

De Voorzitter dankt nu allen, die medewerkten aan het welslagen der vergadering, inzonderheid den referent.

De heer Looyen gaat daarop voor in dankzegging.

Uit het leven van het Verband.

De vacantiem-cursus.

Al staat de vacantiem-cursus in Christelijke Paedagogiek, georganiseerd door het Hoofdbestuur der Vereen. v. Chr. O. en O.essen in N. en O. B., en van 26 tot 31 Juli l.l. te Amsterdam in de Aula der Chr. H. B. S. gehouden, niet in directe relatie met ons Schoolverband, toch is het geenszins buiten de orde er hier een woord aan te wijden.

Er moge waarheid geweest zijn in de opmerking, dat zulk een cursus al veel eerder had moeten gehouden zijn, een opmerking, waarop het gevoelig gestemde gemoed ernstige wedspraak niet kon schuldig blijven, dat hij gehouden is en de wijze, waarop hij gehouden is, heeft alle deelnemers en deelnemsters met innigen dank vervuld.

Reeds dat er door een kleine 80 personen aan werd deelgenomen, was een succes. Men vond er mannen, die vooraan staan in onze kringen, directeurs van kweekscholen, onderwijzers in de opvoedkunde aan onze normalessen, die geacht moeten worden direct belang te hebben bij de behandelde onderwerpen, maar ook anderen, wier opkomen blijk gaf van liefde voor de studie der paedagogiek, en onder dezen verscheidene jongeren, waaronder ook een tiental onderwijzeressen, een alleszins verblijdend en moedgevend verschijnsel. Meer dan één deelnemer zal er voor eigen rekening heen gekomen zijn, maar ook verscheiden schoolbesturen hebben door grotere of kleinere toelagen aan hun onderwijzers of onderwijzeressen het mogelijk gemaakt aan den cursus deel te nemen. Zoo zond een bestuur één zijner onderwijzers, maar met de verplichting om zijn aantekeningen ook ter beschikking van de collega's te stellen. Een ander bestuur, dat dit jaar het onlangs

verworven Schoolraaddiploma van een jeugdig onderwijzer nog niet kon honoreeren, legde hem toch bij wijze van belooning een gouden tientje toe om naar den cursus te gaan. En zulke toelagen zullen blijken geen weggegooid geld te wezen.

Er is hard gewerkt. Er is veel geleerd. Maar de belangrijkste vrucht zal wel zijn, dat de cursus ongemeen tot studie geprikkeld heeft. Er zijn groote lijnen getrokken. Er is gevoeld, dat ons werk beheerscht wordt door ernstige levensvragen, die de groote denkers van de oudheid af alle eeuwen door hebben beziggehouden. Wij, onderwijzers, zijn geen mannen van wetenschap, maar o, we hebben toch zoo broodnoodig eenige kennis van de psychologie en van de filosofie. Wat is onze opleiding nog armelijk. En wat moet 't ons dan dankbaar stemmen als mannen van naam en gezag, die zich bij hun studie en onderzoek door hun Christelijke levensbeschouwing laten leiden, ons met hun denken en ervaring dienen, ons aanwijzen in welke richting we hebben te studeeren, voor welke klippen we ons hebben te wachten.

Nog één ding zouden we gewenscht hebben. Een stenographisch opteekenen van de lessen. Als de redacteurs van „'t Christelijk Schoolblad" en van „De School met den Bijbel" voortgaan met 't uitwerken hunner aantekeningen, zooals ze reeds met de eerste lessen deden, dan doen ze een verdienstelijk werk, zoo voor de deelnemers, wien 't maken van nauwkeurige aantekeningen soms te machtig werd, als inzonderheid voor de misschen velen, die hadden willen opgaan, maar niet hebben gekund.

We hebben eikander, maar inzonderheid den docenten een hartelijk „tot weerziens" toegeroepen.

Van der Waals.

Uitgaven van het Gereformeerd Schoolverband.

Te bekomen bij de N. V. Drukkerij „De Standaard" te Amsterdam.

1. „De taak van het Gereformeerd Schoolverband" door Dr. H. Bavinck. Tweede druk. 30 cents per ex.; 5 of meer ex. à 20 cents; bij grootere getallen voor propaganda à 10 cents.

2. „Schoolbesturen en Onderwijzers" door Dr. J. Woltjer; 20 cent per ex.; 3 of meer ex. à 15 cents.

3. „Hoofden van Scholen en hun mede-onderwijzers" door Ds. J. C. Sikkel; 25 cents per ex.; 5 of meer ex. à 20 cents (is uitverkocht).

4. „De Ouders en de School" door J. van Andel Jz. Tweede druk. 30 cents per ex.; 5 ex. à 25 cents; meerdere ex. ter verspreiding à 20 cents.

5. „Schooltoezicht" door J. C. Wirtz Cz.; 25 cents per ex.; 5 of meer ex. à 20 cents.

6. „De opieding tot onderwijzer in de naaste toekomst" door D. W. Reinders; 25 cents per ex.; 5 of meer ex. à 20 cents.

7. „Een Bijdrage voor het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis in de Scholen met den Bijbel" door H. J. van Wijlen; 30 cents per ex.; 5 of meer ex. 25 cents.

8. „Het onderwijs in de Geschiedenis aan Gereformeerde scholen", door H. Lankamp, 30 cents per ex.; 5 of meer ex. à 25 cents.

9. „De Opleiding van den Onderwijzer" door H. Bavinck, H. Visscher en H. J. van Wijlen; 50 cents per ex.; 5 of meer ex. à 40 cents.

10. „Meer Uitgebreid Lager Onderwijs in verband met dat aan andere onderwijsinrichtingen" door L. Looijen; 35 cents per ex.; 5 of meer ex. 30 cents.

voor wien de kunst niet het doel was, maar het middel. Volgens hem lag de schoonheids-idee vast in God als oppersten Kunstenaar en beleed ook hij: „Geen gave, of ze is Godes". Reden te meer om hem te blijven waardeeren. Ook in de kunst, onze kunst, ligt de idee hooger. Pers zelf getuigde:

De Phoenix vliegt altijd omhoog,
En staert ten Hemel met zijn oog,
Een Christen moet oock stadigh aen
Sijn hert en siel nae Gode slaen.

Dat brengt ons in botsing met de individueele dichters, maar Pers' spreuk is na zooveel jaren niet minder waar: „Ick strij op sno eerde."

Hilversum.

E. H. Bos.

¹⁾ Dr. J. v. Vloten. Bloemlezingen uit de Nederlandsche dichters der 17e eeuw.

²⁾ Dr. G. Kalf. Geschiedenis IV. blz. 100.

³⁾ Bellerophon 131.

⁴⁾ Vondel. Ed. v. Lennep. Dl. II. Bl. 655.

⁵⁾ Bellerophon.

⁶⁾ Gedichtje is gedateerd 12 April 1612. Ge vindt het in G. Brands Poezy. Ed. Barents.

⁷⁾ Het bekende „Naamregister" van boeken door v. Abkoude, herzien door R. Arrenberg, vermeldt op fol. 488 P. P. Pers, maar dat moet eene drukfout wezen.

⁸⁾ Zie Vondel. Ed. v. Lennep. Dl. I.

⁹⁾ Men zie het vierregelig onderschrift van Brand.

¹⁰⁾ Hieronder bijv. Mr. Sybrant Hanssen Cardinaal. Zie „Gesangh der Zeeden" Bl. 177.

¹¹⁾ Voorbericht van Bellerophon

¹²⁾ Vondel. Ed. van Lennep. Dl. II. 655.

¹³⁾ Belangstellenden verwijs ik nog naar de volgende litteratuur over Pers:

Dr. G. Kalf. Gesch. der Ned. Lett. Dl. IV. 100.

Nederland 1853. Dl. I 249—298.

Te Water. Verbond der Edelen. Dl. IV. 384.

Wilsen Geysbeek. Biogr. Woordenboek. Dl. IV. 274, 433.

De Wind. Bibl. van Nederl. Geschiedsch. Dl. I 450—451.

Paquot. Memoires T. IX p. 317.

Boekentafel.

C. L. van Balen. Leerboek der Wiskundige Aardrijkskunde, voornamelijk ten dienste van hen, die studeeren voor de hoofdkate. Met 76 fig., tal van vragen en opgaven en register.

Groningen — J. B. Wolters.

Dit leerboek heeft veel eigens. 't Begin is uitvoerig en eenvoudig, zoodat de studeerende, ook als hij zonder leiding studeert, zich vrij gemakkelijk in de stof inwerkt. Dan gaat 't op menig punt een schrede verder dan andere leerboeken, die weleens punctum zetten, juist „waar de stof begon interessant te worden." Wie de methode Bos-Van Balen kent, weet dat de heer Van Balen evenzeer oog heeft voor de eischen van 't praktische leven als voor 't ideëele: dit blijkt ook hier: aan tijdsverschil en tijdrekenkunde is b.v. evenveel aandacht gewijd als aan 't onderzoek der kometen en de theorie omtrent deze hemellichamen. De zeer fraaie illustratie wekt onwillekeurig den lust, kennis te nemen van den tekst, en deze stelt nergens teleur. Mij dunkt, dit boek moet 't leerboek bij uitnemendheid worden voor onze adspirant-hoofdonderwijzers; met Van Balens Globe maakt 't de studie der wiskundige aardrijkskunde tot een wezenlijk genot. Ook wie de akte reeds lang in den zak heeft, zal zijn kennis van dit onderdeel met behulp van boek en globe gaarne nog eens opruimen, en wie nog dieper wil graven, vindt blz. IV een vrij uitvoerige literatuuropgave.

K. W.

Frank Gericke, Van het slagveld der Natiën. Een boek over België in dezen tijd, behelzende tal van persoonlijke herinneringen, reisbeschrijvingen stemmingsbeelden, indrukken, opmerkingen, beschouwingen, anecdoten en verhalen over het land van België, zijne bevolking en hare levenswijze tijdens den nog woedenden oorlog. Met 300 illustraties, geteekend naar oorspronkelijke foto's door Jan Rinke, Afl. 1.

's-Gravenhage. — D. A. Daamen.

De zeventiendeuwsch-lange titel zegt wat wij in dit boek verwachten mogen, en de eerste afl. bewijst, dat we dat alles krijgen in goed leesbaren stijl, geschreven door een man met een

open oog en een warm hart. Dit wordt onder de reeds zoo uitgebreide oorlogsliteratuur wel iets van meer dan voorbijgaande waarde.

K. W.

H. Lankamp. Tijdstafel van de Geschiedenis des Vaderlands in drie leerkringen, Veertiende druk.

Groningen. — P. Noordhoff.

Deze herdruk is „nagenoeg onveranderd". Zoo behoort 't. Zelfs enkele kleine foutjes bleven staan. Dat behoort zoo niet. Intussen wensch ik deze werkelijk zeer bruikbare tijdstafel gaarne nog menigen herdruk toe, waarin niet meer gezegd wordt, dat Caesar Germanië veroverd heeft, en waarin de Sakken geen Sakkers, Bonifatius geen Bonifacius meer heet enz.

K. W.

Vragenbus.

Vraag 27. Onze school (gebouwd '07) heeft lokalen van $7 \times 7 \times 4.5$ M. afmeting. Hoeveel leerlingen mogen in zoo'n lokaal geplaatst worden? Ik meende, dat u indertijd sprak van 56.

Antwoord vraag 27. Op uwe in 1907 gebouwde school zijn de bepalingen van de artikelen 4 en 5 van het bij Kon. besluit van 12 September 1905 (St.bl. no. 267) vastgesteld bouw-reglement van toepassing gebleven. Er moet dus gerekend worden op eene vloer oppervlakte van ten minste 0.8 M^2 , en eene kubieke ruimte van ten minste 3.6 M^3 voor iederen leerling. Met het oog hierop is er in uw lokaal van $7 \times 7 \times 4.5$ M. plaats voor 60 leerlingen. Indien voor dit leerlingental de banken kunnen worden geplaatst niet inachtneming van de in art. 5 van het bouwreglement bepaalde afstanden, dan mogen in dat lokaal inderdaad 60 leerlingen worden geplaatst. Die afstanden bedragen: tusschen den werkmuur en de voorste bank ten minste 1.3 M.; de gangpaden langs de wanden 0.6 M. en tusschen de rijen banken 0.4 M.; tusschen den werkmuur en de leuning der daarvan verst verwijderde banken, ten hoogste 6.5 M.

L.

Vraag 28. In mijne woonplaats zijn twee Openb. scholen; één daarvan is een buurtschool van ± 30 leerlingen, ongeveer 50 min. van de kom van het dorp en ± 60 min. gelegen van de groote openb. dorpsschool. Nu is er aan die buurtschool een vacature voor Hoofd en deze gelegenheid zou een deel van den Raad willen benutten, om deze op te heffen.

Zijn er bepalingen in de Wet of bij K. B. besluit genomen, die deze opheffing zouden beletten.

De groote openb. school van ± 60 leerlingen heeft een hoofd en onderwijzeres. Daar er van de drie lokalen slechts twee gebruikt worden, zou de onderwijzeres van de buurtschool kunnen overgeplaatst worden; dat zou het onderwijs ten goede komen en voor de gemeente nog al wat besparing meebrengen.

Antwoord vraag 28. Er bestaan geene algemeen geldende bepalingen, welke het opheffen van eene openb. lagere school mogelijk maken of beletten, maar volgens art. 19 der Lager-onderwijswet is het Raadsbesluit tot opheffing eener openbare lagere school onderworpen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Hierdoor wordt in elk geval afzonderlijk beoordeeld, of er al dan niet termen bestaan tot opheffing der school.

Opgemerkt wordt nog, dat de wet niet toelaat een onderwijzer van eene openbare lagere school naar eene andere openbare school over te plaatsen.

L.

Vraag 29. Een school met 4 lokalen is sedert Nov. 1914 uitgebreid met 2 lokalen. In de nieuwe lokalen zitten minder dan 56 leerlingen. Mag de Distr. Schoolopziener nu eischen, dat in de 4 oude lokalen niet meer dan 56 leerlingen mogen geplaatst worden, of geldt voor die lokalen nog § 2. Art. 15 en vervolgens zie jaarverslag Unie 1914, blz. 21.

Antwoord vraag 29. De in 1912 vastgestelde nieuwe regelen betreffende den bouw en de inrichting van schoollokalen zijn niet van toepassing op de destijds reeds bestaande lokalen van uwe school. Indien in die oude lokalen reeds vóór 1906 bijzonder onderwijs werd gegeven, vallen zij onder § 2, art. 15, van het K. B. van 25 Juni 1912 (St.bl. no. 193) en is het aantal leerlingen dat in elk van deze lokalen mag worden toegelaten alleenlijk afhankelijk van de afmetingen. Indien de vloeroppervlakte ten minste 0.65 M^2 en de kubieke ruimte ten minste 3 M^3 per leerling bedraagt, is de schoolopziener niet gerechtigd te verbieden dat er 56 of meer leerlingen in deze lokalen worden geplaatst.

L.

Vraag 30. In de akte van aanstelling staat „dat N. verlof kan bekomen voor de herhalingsoef. inzake de militaire plichten of onvoorziene oproepingen, terwijl, als het schoolbestuur het noodig oordeelt, een plaatsvervanger aan te stellen, dit zal geschieden voor rekening van de schoolkas. De oproeping voor den werkelijken militairen dienstdienst kan echter het geven van ontslag tengevolge hebben".

Wordt het landstormontwerp wet, dan zal onze onderwijzer, anders vrij van militie-plichten wegens broederdienst, half Aug. a.s. worden opgeroepen. Rekent U dit onder de „onvoorziene"

oproeping" of onder de oproeping voor den werkelijken militairen dienstdienst.

O.i. het laatste en is dit een ander geval als bedoeld werd in vr. 17 v. d. Sch. m. d. B. v. 22 Juli 11.

Antwoord vraag 30. De geciteerde clause van deze akte van aanstelling is al zeer onduidelijk. Wat verstaat het schoolbestuur onder „werkelijken militairen dienstdienst”? Onvoorziene oproeping geeft recht op verlof, maar de onvoorziene oproeping krachtens het mobilisatie-besluit van 1914 was toch ongetwijfeld voor werkelijken militairen dienst. Deze clause is dus met zich zelf in strijd en daarom zal ik mij onthouden, over hare toepassing mijne meening uit te spreken. Alleen wensch ik op te merken, dat de oproeping krachtens de gewijzigde Landstormwet strekken zullen om de oudste lichtingen van de Landweer, thans door de buitengewone oproeping sedert Augustus 1914 onder de wapenen, met verlof naar huis te kunnen zenden.

Het geldt hier ons feitelijk een noodmaatregel, gelijk aan de mobilisatie, alleen met dit verschil, dat de te mobiliseeren landstormmannen nog zullen moeten worden geoefend.

L.

Vraag 31. Tot wien moet een onderwijzeres, die met een burgerlijk ambtenaar huwt, zich wenden om restitutie van de door haar gestorte pensioensbijdrage? Welk bedrag wordt haar vergoed? Welke formaliteiten moeten daarbij in acht genomen worden? Welke stukken moeten overgelegd worden? Wanneer heeft de teruggave plaats? Behoort het desbetreffende verzoekschrift op zegel gesteld te worden?

N.B. De onderwijzeres is op den dag van haar huwelijk nog in functie.

Antwoord vraag 31. Vooreerst zij opgemerkt, dat de bijdragen voor „eigen” pensioen, n.l. de 2%, nimmer worden terugbetaald, dus ook niet in geval van huwelijk van een onderwijzeres hetzij met een burgerlijk ambtenaar hetzij met een onderwijzer. In zoo'n geval worden alleen de bijdragen in het weduwen- en weezenfonds, n.l. de 1% gerestitueerd. Tot het bekomen van deze restitutie zal de belanghebbende onderwijzeres zich per gezegd adres hebben te wenden tot den Directeur van het weduwen- en weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren te 's-Gravenhage, onder overlegging van hare huwelijksakte. Daarna kan de terugbetaling plaats hebben, maar een termijn voor die terugbetaling is niet gesteld. Verdere formaliteiten behoeven niet te worden in acht genomen.

L.

Vraag 32. a. Indien in den loop van het jaar het aantal kinderen het getal van 144 overschrijdt, heb ik, als H. d. S. dan misschien eenige formaliteit in acht te nemen? b. Mag ik, om tegen 15 Jan. 1916 de grens van 144 te kunnen overschrijden, kinderen, die dit voorjaar van de lijst afgevoerd zijn wegens het de school doorloopen en verlaten, maar die in den winter een maand of vier terugkomen, weer op de lijst zetten?

Antwoord vraag 32. a. Neen! Hiervoor is geen enkele formaliteit in acht te nemen. b. Indien die leerlingen inderdaad op 15 Januari tot de werkelijk schoolgaande behooren, moeten zij op de lijst worden geplaatst, ongeacht of zij reeds niet meer leerplichtig zijn.

L.

Berichten.

De minister van staat, minister van binnenlandsche zaken, brengt ter algemeene kennis, dat het mondeling gedeelte van de dezen zomer te houden akte examens in de Hoogduitsche taal, voor zoover die in het openbaar worden gehouden, behoudens onvoorziene omstandigheden, zal worden afgenomen te 's-Gravenhage in het gebouw Diligentia aan het Lange Voorhout n°. 5, op de navolgende dagen en uren:

voor de akte L. O. op 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, zoo noodig ook 28 Augustus a.s., van 9 tot 10 uur en van 10¹/₄ tot 11¹/₄ des voormiddags, en van 1¹/₂ tot 2¹/₂ en van 2³/₄ tot 3³/₄ uur des namiddags:

voor de akte M. O. (A.) op 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, zoo noodig ook 26 Augustus a.s. telkens des voormiddags te 9¹/₂ uur en des namiddags te 1¹/₂ uur. (St. ct.)

De minister van staat, minister van binnenlandsche zaken, brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, behoudens onvoorziene omstandigheden, het mondeling gedeelte van de examens ter verkrijging van eene akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de Fransche taal, voor zoover die in het openbaar worden gehouden, dit jaar zal worden afgenomen in het gebouw van de sociëteit „De Vereeniging”, Kazernestraat te 's-Gravenhage, op elken werkdag van 31 Juli tot en met 31 Augustus, telkens des voormiddags van 9 uur tot 11.30 en des namiddags van 1.30 tot 4 uur. (St. ct.)

De minister van staat, minister van binnenlandsche zaken, brengt ter algemeene kennis, dat het mondeling gedeelte van de

dezen zomer te houden akte-examens in de Engelsche taal, voor zoover die in het openbaar worden gehouden, behoudens onvoorziene omstandigheden, zal worden afgenomen in het Loge-gebouw, aan den Fluweelen Burgwal n°. 22 te 's-Gravenhage, op de navolgende dagen en uren:

voor de akte L. O. op 30 en 31 Juli en op 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13 en 14 Augustus, zoo noodig ook op 16, 17 en 18 Augustus, telkens van 1 tot 3 uur n.m.:

voor de akte M. O. (B.) (taalkundig gedeelte) op 28, 29, 30 en 31 Juli en 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13 en 14 Augustus, telkens van 1 tot 3 uur n.m. (St. ct.)

In Rotterdam krijgen de gemobiliseerde onderwijzers-kostwinners 85 pCt., de niet-kostwinners 20 pCt. van hun salaris.

In Gouda stellen B. en W. voor aan gehuwden het volle salaris uit te betalen. Voor ongehuwden wordt het volle salaris met de kosten der vervanging gekort. (Kath. Schoolbl.)

Gaarne vestigen wij er de aandacht op dat blijkens zijn mededeeling de heer P. Kunst, Galileistraat 44, Den Haag, zich beschikbaar stelt — tegen vergoeding van reis- en verblijfkosten — tot het houden van voordrachten over:

1. „De grondslagen eener hygiënische opvoeding der kind-zang- en spreekstem”, geïllustreerd door 't uitvoeren van liederen en oefeningen door één of twee zijner leerlingen; en
2. „Doel en beteekenis van ademgymnastiek”.

Groningen. Aan de Rijksskweekschool van onderwijzers alhier zijn twee jongelui uit Nederl. Oost-Indië toegelaten, wat wel de eerste maal zal zijn. Voorts werden vijf beurzen door Groningers, door eigen volk dus, veroverd, wat voor het rijk een buitenkansje van f 6000 beteekent, want deze vijf ontvangen de toelage van f 300, gedurende vier jaar, niet. De prov. Groningen levert verder nog 6 kweekelingen, Friesland 9 en Drente 2. Voorheen had Friesland doorgaans het leeuwendeel. Tegenwoordig niet meer. (Het Onderwijs.)

1) Ik meen van niet.

K. W.

Namen der deelnemers aan den vacantie-cursus voor Christelijke Paedagogiek te Amsterdam, 26—31 Juli 1915.

F. Jouxstra, Winterswijk; K. v. d. Berg, Amsterdam; J. Pelsler, Den Haag; M. v. d. Boogaard, Edam; W. A. v. Wijk, Wolphaartsdijk; H. A. Algra, Berlikum; H. Schuitmaker, Enkhuizen; A. J. Radstake, Zelhem; Mej. Maan, Amsterdam; A. v. d. Kooi, N-Scharwoude; A. D. Bongers, Zeist; J. Lens, Den Haag; H. Robijn, Rotterdam; A. Beeftink, Heelsum; J. Kuiper, Leeuwarden; Th. J. Heydanus, Heemstede; W. Mulder, Sellingeren; L. Huizenga, Groningen; A. Renes, Den Haag; Mej. van Onselen, Heemstede; H. W. Knol, Werkendam; Mej. K. Schaaf, Haarlem; G. Grasdijk, Emmer Compascuum; J. Klooster, Winschoten; J. Drop Jr., Pernis; A. B. Vinkenborg, Gelselaar; L. K. Michon, Hoevelaken; P. Hartkoorn, Almelo; P. Fokkinga, IJlst; W. Hogewoning, Rijnsburg; J. Pronk, Nieuwe Wetering; J. v. IJerson, Alkemade; P. de Koning, Opperdoes; Dr. J. H. Gunning Wz., Amsterdam; R. J. Prins, Wormerveer; H. J. Emous, Amsterdam; G. Bakema, Nieuw-Weerdinge; Mej. M. C. J. Visser, Arnhem; A. P. Calliber, Amsterdam; O. F. W. Rietveld, Doetinchem; E. de Vries, Den Haag; C. M. Tankink, Watergraafsmeer; Mej. E. v. d. Giesen, Heemstede; H. Wagenvoort, Utrecht; J. J. Oranje, Amsterdam; J. H. Ietswaart, Westzaan; J. Haantjes, Leeuwarden; P. Kenemans, Holten; R. P. Offringa, Leiderdorp; H. Pos, Hoofddorp; J. Gorissen, Rotterdam; J. Veldkamp, Gorinchem; F. André, Soest; D. J. v. d. Stam, Heemstede; Mej. E. ten Have, Halle; Mej. C. ten Have, Halle; H. J. v. Wijlen, Rotterdam; H. Milo, Nijmegen; C. D. van Ginkel, Amsterdam; A. J. Calliber, Amsterdam; H. J. Meijer, Amsterdam; J. v. d. Waals, Nijkerk; R. Venema, Amsterdam; D. Wouters, Soest; G. J. Uit den Boogaard, Utrecht; E. C. Pienaar, Amsterdam; W. H. Rietveld, Amsterdam; H. P. D. Harmsen, Amsterdam; Mej. J. Mennes, Amsterdam; H. C. Spier, Den Haag; S. Stemerding, Rotterdam; Mej. H. Buré, Amsterdam; J. Veenstra, Vlissingen; J. Slotema, Colijnsplaat; Mej. L. van Niekerk, Amsterdam; G. Luyendijk, Apeldoorn.

J. TH. R. SCHREUDER, Voorzitter.

A. J. DREWES, Secretaris.

A. JONKMAN, Penningmeester.

De opening van de Prins Hendrik-school, Chr. school met Internaat voor schipperskinderen, zal plaats hebben door Z. K. H. Prins Hendrik op Zaterdag 28 Aug. a.s. Het onderwijs zal op 1 Sept. d. a. v. aanvangen.

H. M. de Koningin-Moeder schonk aan deze school een gift van f100.

In de plaats van Graaf van Lynden van Sandenburg, die bedankte, is de heer C. v. d. Voort van Zijp benoemd als lid van de commissie van Toezicht en Advies der school.

Jubilea. 1 dezer was het 50 jaren geleden, dat de heer G. J. Slothouwer, h. e. Chr. school te Waddinxveen als onderwijzer bij het Chr. onderwijs in dienst trad. De jubilaris arbeidde te Veenendaal, Rotterdam, Tiel, Arnhem en Waddinxveen. In deze laatste gemeente van af 1879.

— 2 dezer herdacht de heer D. van der Valk, van Schoonrewoerd, den dag waarop hij voor 40 jaar als hoofd der Chr. school optrad. Achtereenvolgens was hij werkzaam te Holwerd, Capelle aan den IJssel en sinds 24 jaren te Schoonrewoerd, waar men aanstaanden Maandag dit feit niet onopgemerkt zal laten voorbijgaan.

— De heer A. H. van Dijk, hoofd der Geref. school te Genemuiden, viert Zaterdag 7 Augustus a.s. zijn zilveren feest.

De heer van Dijk werd te Middelstum onderwijzer, later te Genemuiden en werd in 1890 alhier door zijn oud-patroon als hoofd ingesteld.

De heer Th. A. van der Wart, hoofd der Chr. Nat. school te Voorburg, is voornemens binnenkort wegens pensioenaanvraag eervol ontslag te nemen.

Wijlen mevr. de wed. D. H. Smelt, overleden te Vriezenveen heeft gelegateerd aan Christelijke scholen met den Bijbel op het dorp Vriezenveen f2000, en aan de Christelijke school te Sibculo, onder deze gemeente, f1000, alles vrij van successierechten.

Verslagen.

Verslagen Examen-Hoofdkante.

I.

(Ex. was bezig aan de geschiedenis van 't onderwijs en had het met den candidaat over Comenius.)

Welke vier perioden onderscheidt Comenius in de opvoeding? Hoe waren de leeftijdsgrenzen en hoe waren de namen van die vier perioden?

Herinnert nog iets uit den tegenwoordigen tijd aan Comenius? (Bedeeld was: de concentratie). Welke paedagogen hebben ± 300 jaar later de concentratie-idee weer op den voorgrond gebracht? (Herbart, Ziller.)

Wanneer en waar leefde Herbart? Wat was hij? Wie heeft in Nederland de denkbeelden van Herbart geïntroduceerd? (de Raaf).

Bestaat er in 't eerste en tweede leerjaar ook concentratie?

Waarom dient concentratie? Noem eens eenige licht te concentreren vakken? Wat was het centrale vak van Herbart? Kent U daar ook een Duitschen naam voor? (Gesinningsstof). Welke opvatting van de menschelijke ziel had Herbart? (Voorstellingstheorie.)

Welke theorie omtrent de ziel heerschte al sinds Aristoteles? (Vermogenstheorie.) Wat is de nieuwste theorie van Wundt? (Voluntaristische theorie). Candidaat mag nog iets kiezen uit punt D. En kiest de geschiedenis der wetgeving. Zonder dat de examinerer veel vraagt, vertelt hij 't een en ander over de Maatschappij tot nut van 't Algemeen en behandelt in groote trekken de wetten van 1801, 1806, 1857 en 1889.

II.

Zeër slecht verstaanbaar.

't Gaat eenigen tijd over zelfwerkzaamheid der leerlingen. Verder wordt 't aardrijkskundig onderwijs besproken. Kunnen de kinderen met een boot van de eene plaats naare een andere varende ook zien, welke van die twee plaatsen 't hoogst ligt. Hoe zoude ge aardrijkskunde en geschiedenis kunnen concentreren? Als U bijvoorbeeld in een plaats, waarvan U bij de aardrijkskunde-les iets vertelt, een standbeeld staat?

't Oriënteeren komt ter sprake. (Candidaat schijnt de zaak wel te begrijpen, maar 't woord oriënteeren kent hij niet, vandaar de vraag): Wat is oriënteeren?

Welke klas hebt u? (1e Leerjaar).

Aanvankelijk leesonderwijs.

Geeft U den gang der lessen eens aan, volgens methode Hoogveen.

Welke zielkundige functie is het, wanneer de kinderen door 't zien van 't plaatje komen tot herkenning van 't woord en van de letter?

Hoe wordt 't getalbegrip 6 aangebracht? Als het kind al-

leden weet $5 + 1 = 6$ heeft het dan een volledig begrip van de hoeveelheid 6?

Wat is de inhoud van het begrip, neergelegd in Punt D. van 't programma?

Iets over Pestalozzi? (Wat daaromtrent gevraagd en gezegd werd, was onverstaanbaar.)

III.

U hebt wel eens gehoord van 't opschuivings- — 't wissel en 't gemengd systeem. Welk gevaar geeft het opschuivings-systeem, ook als de onderwijzer goed is? (Eenzijdigheid in de verstandelijke en zedelijke leiding.) Waarom verdient in de lagere klassen het opschuivings-systeem voorkeur? 't Opschuivings-systeem heeft ook zijn bezwaren, omdat in de lagere klassen meestal een onderwijzeres is. Dat berust op 't vroegere verschil in gelijkwaardigheid tusschen man en vrouw.) Om van de leiding van de moeder tot die van den man te komen, was de onderwijzeres in de lagere klassen de tusschenpersoon. In welke vakken verdient het vooral de voorkeur, dat een onderwijzeres in de lagere klassen staat? Ook in verband met de menschelijke stem? Hoeveel klassen zijn er bij U aan school? 6 klassen — 6 leerjaren — 3 leerkrachten. Hoe komt men aan 6 leerjaren? In welke klassen bent U werkzaam (1 en 2). Als kweekeling was de candidaat wel in hogere klassen geweest. Hoewel ik graag bij het bekende aansluit en liefst uit uw praktijk vraag, zal ik toch niet alleen over de beide eerste leerjaren kunnen spreken; waarom niet? Komen Aardr. en Gesch. in de beide eerste leerjaren niet voor? Hoe heet dan dat voorbereidend onderwijs met één naam. Is zaakonderwijs hetzelfde als aanschouwingsonderwijs. Welk verschil is er tusschen? Ex. geeft candidaat in den mond: Aanschouwingsonderwijs is formalistisch. Zaakonderwijs is realistisch.

Wie is de ontdekker²) van de formalistische richting? (Pestalozzi). Candidaat die op een openbare school in een zeer kleine gemeente werkzaam is, heeft op school geen platen.

Begint 't taalonderwijs ook reeds in de eerste twee leerjaren? Hoe dan? Sinds wanneer heeft het beluisteren van woorden ingang gevonden? (1860—1866.) De eerste toepassing was de zuivere klankmethode van Bouman. Nu heeft Hoogveen 't zelfde beginsel voortgezet. Candidaat had nog de oude letterkast van Prinsen.

Is het te zien, dat de boekjes: „Omhoog” speciaal voor Katholieke scholen geschreven zijn? Waarom zijn ze dan niet geschikt voor de openbare school? In strijd met welk wetsartikel zou dat zijn?

In welke twee richtlijnen splitst zich het latere taalonderwijs? Waarop heeft het stelonderwijs, en waarop het grammaticaal onderwijs betrekking. Wat is het belangrijkste voor de verstandelijke ontwikkeling? Kent u een methode voor voortgezet taalonderwijs? (Candidaat noemt Hertog en Lohr, maar heeft geen handleiding gelezen.) Ex. zegt, dat er een hoofdstuk in is, dat handelt over 't verband tusschen Leesboek en Taalonderwijs. De Candidaat noemt het Leesboek: De Moedertaal. Is dat verband later nog eens opgekomen? Genoemd wordt: Meerwaldt en Nijk. Stellen en lezen. Is er ook verband tusschen 't grammaticaal onderwijs en lezen? Welke Nederlandsche paedagoog heeft daarover een cursus geschreven? Hoe heet die cursus van Ligthart?

't Verdient aanbeveling, uit te gaan van 't kind zelf en aan te sluiten bij 't karakter van 't kind. Welke eigenaardige typen onderscheidt u? (Motorisch, auditieve en sensuele typen). Wat is het kenmerk van die drie typen? Hoe heet deze kinderstudie? Is 't logisch, dat paedologie steunt op zielkunde? Kent u een Franschman, die op dat gebied groote verdiensten heeft? ('t Werd candidaat niet ten kwade geduid dat hij Binet en Ribot niet kende; naar aanleiding van een boekbespreking over Bewustzijnsverschijnselen in de „Nieuwe Amsterdammer” wist hij er 't een en ander van.)

Is er ook verband tusschen stellen en teekenen? Wat is makkelijker: Stellen naar eenige platen in volgorde of naar één plaat. Candidaat geeft als typisch voorbeeld, maar dan niet voor kinderen, eenige reeksen plaatjes uit „Vliegende Blätter”. Zoo zijn er boekjes van Schreuder. De plaatjes geven dan steunpunten voor den gedachtengang. 't Woord steunpunt brengt op kennis der natuur. Hebt u wel eens een handleiding gelezen voor kennis der natuur? (Heimans). Hoe gaf men vroeger onderwijs in Nat. historie? 'k Bedoel na 1857. Alle aanschouwelijkheid ontbrak. Zijn schoolwandelingen van den nieuwsten tijd? (In de oudheid was men altijd buiten en teekende men in 't zand. En Rousseau zei ook: Breng

het kind in de natuur. Is er ook wat tegen? Is de omgeving buiten wel een geschikte leerplaats? Of verdient het geen aanbeveling: Buiten het aanschouwen en in de school uitwerken?

Punt D. Waarvan is de geschiedenis van 't onderwijs een onderdeel? (Van de Cultuurgeschiedenis). Is er verband tusschen opvoeding en beschaving? Voor welk vak speciaal stelt men nu hogere eischen dan vroeger? (Kennis der natuur). Van welke dingen b. v. mogen de kinderen wel iets weten? Candidaat mag iets kiezen en kiest de geschiedenis van het leesonderwijs, waarop de Ex. zijn keuze laat vallen op de ontwikkeling van de Klankmethode. In hoe verre was Prinsen nog spelmethode? Welke was in ons land de eerste zuivere klankmethode? In hoe verre putte Bouman uit 't Duitsch? Hoe heetten die twee personen uit Leipzig? Is er nog iets nieuws bijgekomen? (Normaalwoorden en normaalzinnen). Wie was de vader der Normaalzinnmethode? Was Fénélon ook paedagoog? Kent u een Engelsch paedagoog, die gouverneur geweest is? Van wien was Locke gouverneur? Staat het feit, dat hij ook dokter was, in verband met zijn opvoedkundige ideeën?

IV.

In welke klassen bent u werkzaam? (5e en 6e) Op school 6 klassen, samen in de beide leerjaren 22 leerlingen? Hoe lang bent u in die klassen werkzaam? 1½ jaar.

Welke methode volgt u voor:

Geschiedenis? — Lankamp.

Aardrijkskunde? — ten Have.

Natuurkennis? — v. d. Berg.

Rekenen? — van Wageningen.

Hoe kan ik merken, dat u aan een Bijz. Chr. School verbonden is? Hoe leidt Lankamp de Vad. Gesch. in? (Door Bijb. Gesch.) Examinator laat dat rusten.

Welke dingen worden bij 't geschiedenis-onderwijs voorop gezet? (Zedelijke vorming). Noem eens enkele dingen, waaruit dat bij Lankamp blijkt? Is liefde voor 't Vorstenhuis 't zelfde als liefde voor 't Vaderland?

Geschiedenis dient toch ook voor de verstandelijke vorming. In welk opzicht? Wat is verstandelijke vorming? Wat beteekent verstand in: Die man heeft een scherp verstand? Is oordeelen dus niet een functie van het verstand? Waaruit bestaat de stof om te kunnen denken? Hoe krijgen we voorstellingen? Wat is het verschil tusschen waarnemen en gewaarworden? Hoe kunnen we waarnemen?

Denken sluit ook vergelijking in. Kan in de geschiedenis ook vergeleken worden?

Is er ook verschil tusschen methode ten Have en methode Bos?

Wat eischt ten Have, dat bekend moet zijn bij den aanvang van het 5de leerjaar? Candidaat noemt als aangebracht in het 3de leerjaar: Kaartbegrip. Begrip omtrent de hemelstrekken. Begript schaal.

Hoe brengt u de leerlingen op de hoogte met het begrip der hemelstrekken? (Candidaat wilde het hun eenvoudig mededeelen). Is mededeeling de methode van onzen tijd?

Hoe breng u 't begrip schaal aan?

Candidaat mag een paedagoog ter behandeling kiezen en neemt Rousseau.

Wat verstaat u er onder, dat Rousseau natuur-philosoof is? Noem u eens enkele uitspraken van hem?

't Onderwijs moet berusten op aanschouwing. Wat is de bedoeling van de uitspraak: Tijd verliezen om tijd te winnen?

Waarover handelt het 1e boek van den „Emile” voornamelijk? Wie was in zijn tijd nog meer voor lichamelijke opvoeding? Houdt Rousseau van geschiedenis?

Ingekomen Boekwerken.

G. F. Callenbach, Nijkerk.

A. J. Hoogenbirk — De Koopmansdochter.

J. Schaafstal, Hoogezand

B. Schelts van Kloosterhuis — Ernest.

Granger's Kleine Algemeene Geschiedenis.

W. J. Thieme en Cie., Zutphen.

C. Kamp en C. van der Spek — Engelsch Handelsleesboek, 1e deel.

Benoemingen.

Tot Hoofd te

Ambt-Hardenberg (Chr. Nat. School): R. Holrop, onderw. te Blokzijl.

Oude-Wetering: D. Meijer, onderw. te Middelstum. Met den benoemde stonden op het drielal J. H. Habermehl van 's Grave-moer en G. Mul van Garrelswier.

Tot Onderwijzer(es) te

Rectificatie:

Abusievelijk vermeldden we in ons vorig nummer een benoeming te Veere. Deze benoeming gold een openbare school.

Almkerk: mej. A. Riemens te Genderen.

Amsterdam (hoofd dhr. Schutte): mej. E. J. Veldkamp, onderw. te Krabbendam.

Axel: I. J. van Vliet te Zaamslag.

Bafo: mej. H. A. Wielenga te Paesens.

De Lier (te openen school): mej. J. J. Gutteling te Velseroord.

Ellecom: mej. H. J. Rubé te Arnhem.

Groningen (Geref. school voor M.U.L.O.): mej. G. van der Zee, te Winterswijk.

Hoogeveen: mej. Meerholz te Sappemeer.

Kamperland: mej. T. Riemens te Genderen.

Maasland (hoofd W. J. Visser): J. Kortleven, tijdelijk onderw. te Rozenburg.

Putten o.d. Veluwe (hoofd A. Veeffkind): mej. J. J. van der Sluis te Deventer.

Reitsum (Fr.): mej. G. J. Stoter te Hoogeveen.

Rozenburg (hoofd H. Kuiper): M. de Baan te Maasland.

Siddeburen: M. van der Veen te Nieuwolda.

Utrecht: J. A. Klaassen, onnerw. aan de Gr. v. Pr. school te Den Helder.

Zaamslag: P. van Vliet te Axel.

Meester Cornelis (Instituut „Salemba"): mej. A. J. Spaanderman, onderw. te Katwijk aan Zee.

ADVERTENTIE.

SEMARANG.

Voor de School met den Bijbel te SEMARANG wordt gezocht een eerste

Onderwijzer met Hoofdakte

van beslist Christ. beginselen (Heidelb. Cat. Zondag I) Het bezit van acte Fransch of andere taalacten dient tot aanbeveling. Aanvangssalaris f 250.— per maand. Voorts zes driejaarlijksche verhoogingen waarvan vijf van f 50.— en de zesde van f 75.— p. m., f 750.— voor ongehuwde en f 1000.— voor gehuwde personen als vergoeding voor uitrusting; vrije overtocht met vrouw en kinderen. He klas; recht op buitenlandsch verlof naar dezelfde regelen als bij het Gouvernement gelden.

Geneeskundig attest noodzakelijk. Sollicitatiën worden ingewacht bij

C. R. KUHNEN,

Janskerkhof no. 18 te Utrecht.

EIBERGEN.

Aan de Chr. School te EIBERGEN wordt zoo spoedig mogelijk gevraagd

een Onderwijzer

Voorloopig voor 3 mnd. Kans op vaste benoeming. Salaris f 550 's jaars.

Brieven aan het Hoofd der School

A. VAN GORCOM.

Gevraagd aan de School met den Bijbel te GENDEREN bij Heusden een tijdelijk

Onderwijzer(es)

G. G. Salaris nader overeen te komen. Sollicitatiën ten spoedigste te zenden aan den Secretaris

M. J. v. d. BEEK.

Daar de tegenw. tit. onder de wapenen is, vraagt het Best. der Ned. Chr. School te BRUSSEL een

HOOFD

Ger. beg., liefst ongehuwd.

Adr. K. TENSEN, Kleerkoopeerstraat 12 te Brussel.

KRABBENDAM.

Aan de Chr. School te KRABBENDAM (a/d Stoomtram Alkmaar—Schoorl—Schagen) wordt tegen 1 Nov. a.s. gevraagd een

Onderwijzer(es)

(Geref.) met acte N. H. Beginsalaris 't minimum + f 50 voor N. H. Soll. ten spoedigste aan het H. d. S.

J. ABBRING.

AKTE DUITSCH L. O. S. BOORSMA (I. M. O.)

Veeljarige ervaring.

Rotterdam, v. d. Duynstr. 9.
Utrecht, Jutfasche weg 22.

Schriftelijke aanmelding

CURSUS HOOFDACTE

aan de Kweekschool m. d. Bijbel te
Groningen.

Drie klassen. Alleen les op
Zaterdag en wel in alle examenvakken.
Lesgeld f37.50. Bij trouwe opkomst
reductie. 't Is gewenscht zich spoedig
aan te melden bij den Directeur:

D. W. REINDERS,
Jan Lutmastraat 15a.

FRANSCH.

Opleiding EXAMEN L. O.

W. G. M. OLIEMANS-STALMAN, Leerares M. O.
(Rotterdam). Heemraadsingel 252.

Schrift. en Mondel. Cursus

Ex. Duitsch L. O. en M. O.

Begin der nieuwe cursussen 1 Sept.
Prospectus gratis.
Utrecht (Koningslaan 36).

Dr. L. WIRTH.

FRANSCH.

Opleiding L. O. en M. O. A.

H. C. BROUWER, Leeraar M. O. A. en B.
Leuvehaven 115 — Rotterdam.

H. DOUMA.

Handboek voor de Methodiek
der Leervakken.

8e druk.

Prijs geb. f4.25, ing. f3.90.

J. MOUSSES. - UITGEVER - PURMEREND.

SCHOOLBOEKBINDERIJ

J. G. VAN DIJK, Heerensteeg 4, Leiden.

Werkzaam voor alle inricht. (Openb.
en Bijzonder) van onderw. te Leiden
(O. L., M. U. L., H. B. Scholen enz.)

Aanbevelingen staan ten dienste van
H. H. Hoofden, binnen en buiten de stad.

Vraag prijsopgave van de concurren-
rende noteering voor het innaaien van
School- en Bibliotheek-boeken.

Solide aflevering blijft gewaarborgd.
Zending naar alle plaatsen.

Beleefd aanbevelend.

UITGAVE VAN OOSTERBAAN & LE COINTRE, GOES.

VIERDE DRUK

Cursus voor Loopend Schrift

in 9 nummers

DOOR A. J. DEKKER en J. SMIT.

Gaarne zenden we H. H. Hoofden van Scholen dezen cursus ter inzage.

Ds. G. WISSE.

VRIJZINNIGE STAATKUNDE

van 75 voor 50 cent.

Franco zending na ontvangst van het
bedrag door J. R. HAVERMAN Jr., Boek-
handel, Ferd. Bolstraat 65, Amsterdam.

DUITSCH.

Een goede methode voor Cursus- en
Schoolonderwijs is

BUNINGH: Deutsch Leicht
Gemacht, Lustiges Deutsch, etc.

Vraag proeve van bewerking.

P. BAIS, Uitgever, Enkhuizen.

DE KOOPMANDOCHTER door A. J. Hoogenbirk.

Op zijn eigenaardige en aantrekkelijke wijze verhaalt de bekwame
schrijver in dit boek de geschiedenis van Flore de Groot, dochter
van een voornaam Amsterdamsch koopman, en daar doorheen ge-
weven die van Johanna Cornelia Wattier, den roem van den Amster-
damschen schouwburg, nu ruim 100 jaar geleden. Duidelijk komt
hierin uit, hoe een kunst, die buiten God rekt, geen waar ge-
luk biedt.

De prijs van dit boek afzonderlijk is f1.25 ing., f1.65 geb.. Het
verscheen als vijfde of laatste groote boek in den 18en jaargang der
Chr. Bibliotheek, waarop men zich ten allen tijde à f5.— per jaargang
abonneeren kan. Abonnees voor den 19en jaargang worden thans
reeds aangenomen. Stellen van den completen 18en jaarg., bestaande
uit het prachtwerk OOSTERSCH LEVEN door Prof. OBBINK,
DE WAPENKNECHT VAN DEN PRINS door P. BROUWER, HET
VERTRAPTE KRUIS door JOSEPH HOCKING, WATERLOO door
Dr. CALLENBACH, DE KOOPMANDOCHTER door A. J. HOOGEN-
BIRK, benevens zes kleinere boekjes (serie Groene boekjes) zijn nog
verkrijgbaar à f5. ingenaaid; f6.90 gebonden.

De catalogus der Vereeniging vermeldt nadere bijzonderheden en
is in elken soliden boekhandel te bekomen, alsook bij den Uitgever

G. F. CALLENBACH te NIJKERK.

OPGERICHT

COMPLETE MEUBILEERING.

Nederlandse Fabrick

van

TURN-ARTIKELN en SCHOOLMEUBELN.

Directeur: W. G. HASPER.

2de Leeghwaterstraat 5 - AMSTERDAM.

Tel. 1601 N. — Postbus 12. — Telegr. „TURNIK“.

1868.

Uitgaven van G. F. CALLENBACH te Nijkerk.

KAART VAN PALESTINA, bewerkt door J. v. d. Putte, 2 bladen. Tweede veel verbeterde druk. Prijs f 2.50, opgeplakt op linnen en voorzien van rollen f 6.75, idem gevernist f 7.50.

BIJBELSCH WANDKAART, bewerkt door J. v. d. Putte, 6 bladen. Prijs f 3.75, opgeplakt en voorzien van rollen f 8.75, idem gevernist f 9.75.

De kaart van Palestina heeft een grootte van 148 × 116 c.M.
De Bijbelsche Wandkaart " " " " 176 × 130 c.M.

HANDBOEKJE ten gebruike bij het Bijbelsch Aardrijkskundig Onderwijs op de kaart van Palestina door J. v. d. Putte. 3e Vermeerderde druk. Prijs f 0.10.

BIJBELSCH GESCHIEDENISSEN aan kinderen verh. door C. F. SCHÖTTELN-DREIER. 4e druk. Met ruim 100 illustraties. Prijs ing. f 0.50; gecart. f 0.60; geb. f 0.75; bij minstens 20 ex. halve prijs. Op banden en cartonnage wordt geen korting verleend.

KIJKJES IN EEN VER LAND, door Jonkv. H. B. de la Bassecour Caan en Aletta Hoog. Geïllustr. door J. G. GERSTENHAUER. Prijs 25 cents.

ZONNESTRALEN. Geïllustreerd Leesboek voor de Bijbelsche Geschiedenis in School en Huis, door J. SCHOUTEN, Ia (Oude Testament). Ib (Nieuwe Testament). Prijs per stukje, stevig gecartonneerd f 0.30.

Aan Hoofden van Scholen wordt op aanvraag van bovengenoemde boekjes een present-exemplaar gezonden.

Schoolbanken, Schoolborden, Lessenaars, Telramen, enz.

fabriceeren als specialiteit

Firma ERVEN KOIJMANS—MES

Stoommeubelfabriek

WIJCHEN BIJ NIJMEGEN.

Vraag geïll. prijscourant.

Juist verschenen:

Ernest Granger's Kleine Algemeene Geschiedenis.

Geautoriseerde vertaling door B. SCHELTS VAN KLOOSTERHUIS. Prijs f 1.50.

Uit „Een woord vooraf“:

Als Ed. Busken Huet het Fransche boekje, waarvan dit een vertaling is, nog had kunnen lezen, zou hij er van gezegd hebben dat het in den besten historiestijl geschreven is, in dien van Rembrandt; want „veel is er in overgeslagen, veel in de schaduw gelaten, veel is er overdreven en op een klein aantal feiten en overwegingen is een sterk licht geworpen.“

Daardoor is het zoo frisch, zoo interessant, zoo leesbaar, zoo anders dan de meeste geschiedenisboeken.

Een boek dat ieder beschaafd Nederlander moet lezen.

UITGAVE VAN J. SCHAAFSTAL — HOOGEZAND.

Voor Kweek- en Normaal-Scholen

gebruike men bij het Schrijfonderwijs uitsluitend den

MUIDERMAN-WISSELS CURSUS

Ook voor zelfonderricht (Examen L. O. en M. O.) bij uitstek geschikt.

De Nederl. Drukkers- en Uitgevers-Maatsch^{ij} „C. MISSET“, Doetinchem.

UITGAVE VAN OOSTERBAAN & LE COINTRE, GOES.

RAPPORTBOEKJE,

waarin van het eerste tot het laatste schooljaar alle cijfers worden verzameld en dat ten slotte een nauwkeurig overzicht geeft over het geheele schoolleven van het kind en bij het verlaten van de school zijn eigendom wordt. 51

Prijs, gecartonneerd, f 0.12⁵.

Exx. ter kennismaking voor H.H. Hoofden van Scholen op aanvraag gratis.

J. FRANCKEN.

Practisch Engelsch I

f 0.60.

J. FRANCKEN.

Practisch Engelsch 2

f 0.75.

Het practische in deze boekjes is vooral de groote woordenschat, termen en zinnen, uitsluitend gebruikt in de practijk van het dagelijksch leven.

Present-ex. op aanvraag franco.

J. MUUSSES - UITGEVER - PURMEREND.

„DE MACEDONIËR“.

Zendingstijdschrift. 18de Jaargang.

Redactie: Ds. H. DIJKSTRA, Smilde, Ds. D. BAKKER, Djokjakarta, Ds. D. K. WIELENGA, Pajeti.

Uitgave van de Firma BOUWMAN & VENEMA, Groningen.

Verschijnt in maandelijksche afleveringen van 2 vel à f 3 per jaar. Halfjaarlijksche dispositie. Opzegging abonnement alleen einde des jaars. Ten behoeve van schoolverenigingen voor hun personeel of voor hun bibliotheken wordt de prijs gesteld op f 2,40 per jaargang.

Bij J. H. KOK te Kampen verscheen heden het

TWEDE DEELTJE

(Nieuwe Geschiedenis) van het

LEESBOEK

OVER DE

Geschiedenis der Kerk

voor School en Huis

DOOR J. H. LANDWEHR.

Prijs per deeltje f 0.45.

De aangevraagde presentex. zijn reeds verzonden.